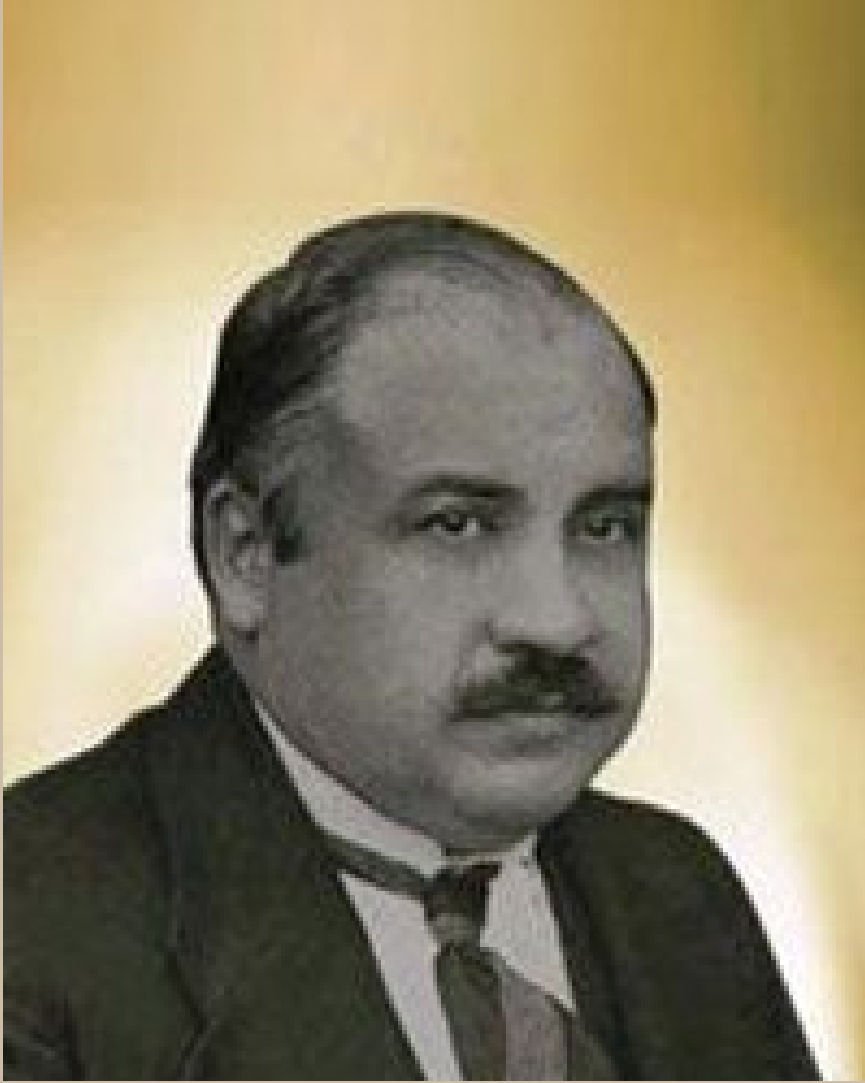

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir Sanat Dergisi

YIL: 44

SAYI: 522

MART 2021

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Genel Yayın Danışmanı

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet BİLGEHAN

Halkla İlişkiler

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Yaşar ELDEN

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK, Öğr. Gör. Mehmet BİLGEHAN,

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniv.)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Hacı Bektaş Veli Üniv.)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Üniv. Emekli)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Niğde Ömer Halisdemir Üniv.)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniv., TDK Bşk.)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Üniv. Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

(Not: Soyadlarına göre alfabe sırasıyla)

Yazışma Adesi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 532 725 37 13 -0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com.tr

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

alimgercel@gmail.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

*Ozantürk'ün "Sarıkamış" Şiiriyle Sarıkamış
Harekâtı'na Empatik Bir Yaklaşım (6)*

Mehmet BİLGEHAN.....1

Antik Sıtmapınar Çeşmesi "Şifalı Suların Gizemi"

Kadir ACI.....10

*Ziya Gökalp'in Tarihi Maddecilik Ve İctimaî
Mefkûrecilik" Yazısı Bağlamında "Türkçülük"*

Serap YILDIZ.....16

*Gazete, Dergi Ve Sosyal Medyanın Cehaleti Ve Gafleti
Engellemedeki Rolü*

Mehmet Garip SİPER.....24

Dizgi ve Tasarım

Mehmet BİLGEHAN

Hakan TOPUZOĞLU

www.erciyesdergisi.com.tr

İnternet Sayfasında Yayınlanmaktadır.

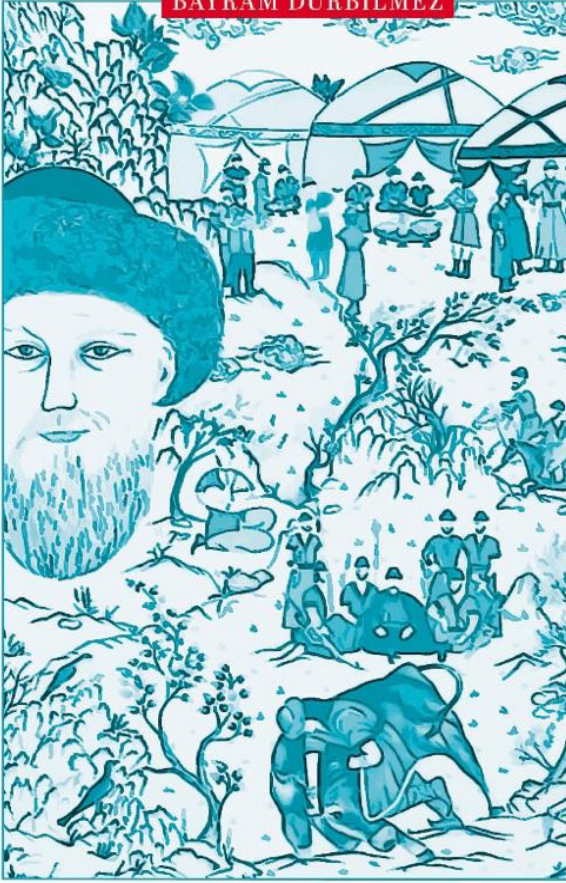
İndirme ücretsizdir, satılmaz!

Yazılarınızı

E-posta: mebilgehan@gmail.com

GÖNÜL COĞRAFYAMIZDA -Dede Korkut Ruhuyla-

BAYRAM DURBİLMEZ

Giriş

Ozantürk'ün "Sarıkamış" şiiri, "**nine imgesi**" üzerinden tarihimizin önemli bir dönemine sayfa açar ve şiirinin 7. dördlüğünde tarihi bir tespit yapar: "Ne erler suçluydu ne enver paşa"...

Ozantürk, nine hatununa, "Benim tarihi değerlerime, atalarımın suçlu, hain damgası vurmazsınız!" nidasını gayet kibar ifadeyle haykırır ve 1900 yıllarına bizi yönlendirir. t

1900'lü yıllar, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne doğru adımların hızlandığı bir dönemdir. Hem

iç hem de dış baskıların etkisiyle Osmanlı coğrafyasında etnik isyanlar, radikal fikir hareketleri dönemin insanlarında "Türkçülük" ideolojisinin uyanmasını zorunlu kılar.

Türkçülük, fikri Osmanlı coğrafyasında, milli bir devlet anlayışını ön plana çıkarır. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının artık bir arada tutulamayacak şekilde çökmesi ve bu çöküşten kaçış yolu olarak "Anadolu'ya dönüş" fikrini güçlendirir. Türkçülük, bu dönemde sadece Anadolu'da bir millet-devlet kurma idealiyle yetinmez ve Kafkasya, Azerbaycan ve Orta Asya Türklerinin birliğini de hedefler.

Bu dönemde, Enver Paşa gibi liderlerin vizyonu ve hareket kabiliyeti, bu projeleri hayata geçirme de önemli roller üstlenir.

Bu yüzyılda, İngiliz desteğini alamayan Osmanlı Devleti'nin "Almanya'nın desteğini kazanma" stratejisi, dönemsel çaresizliğin göstergesi olarak ortaya çıkar. Rusya'nın iç karışıklıklar ve dış savaşlarla uğraşmasını fırsat bilerek psikolojik savaş yöntemlerini devreye sokulur.

1914 yazında, Osmanlı liderleri savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünerek tarafını belirler. Almanya ile yapılan gizli anlaşma, Osmanlı savaşta

Mihver Kuvvetlerinin yanında yer aldı.

Kafkasya'ya yönelik hedefleri, toprak kazanımıyla sınırlı değildi. Rusya'daki Türk ve Müslüman nüfusun Osmanlı egemenliği altında birleştirilmesi ideali dünyada taraf tutmanın önemli sebeplerinden biriydi.

Alman askeri danışmanları, Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılmasında etkin bir rol oynadı.

Rusya'nın Karadeniz filosunun hareketini sınırlamak ve boğazların kontrolünü koruyarak Kafkasya'daki operasyonlara destek sağlamak temel amaçlardan biriydi.

Almanya ile yapılan hem askeri hem de teknoloji ve silah transferini de içeriyordu. Alman subaylar, Osmanlı ordusunun modernizasyonunda önemli bir rol oynadı. Alman askeri sanayisi, Osmanlı'ya mühimmat ve ekipman desteğini sağladı.

Kafkasya cephesinde, zafer kazanmanın stratejik önemi temel amaç olarak gündemdedi. "Türk-İslam birliği" fikri, savaşın ideolojik temellerini oluşturdu. Rusya'nın zayıflatılacağı ve Kafkasya'daki Türklerin özgürleştirileceği söylemleri, halkın savaşa desteğini artırmada önemli bir etkeni.

Osmanlı donanmasının modernleşme süreci, İngiltere'ye sipariş edilen dretnotların teslim edilmemesiyle hayal oldu.

Osmanlı deniz gücü Karadeniz'de Rusya ile eşit şartlarda mücadele edebilecek durumda değildi. Bu, Kafkasya harekâtını zorlaştıran önemli bir unsurdu. Donanma ile ilgili açıklar, Alman savaş gemileri ile karşılamaya çalışıldı.

Rusya'nın bir iç savaşa sürüklenmesi Osmanlı stratejisinin temel taşlarından biriydi.

Mihver Kuvvetlerinin zaferiyle Kafkasya'da elde edilecek toprakların, Osmanlı'ya yeniden büyük bir güç vereceğine inanılıyordu. Dönemin liderleri, savaş Osmanlı'nın kaderini değiştirecek bir fırsat olarak gördüler.

İngiltere'nin Osmanlı'ya ait iki dretnota el koyması, savaşın gidişatını etkileyen kritik bir olaydı. bu hamle, Osmanlı İmparatorluğu'nda derin bir öfke ve hayal kırıklığı yaratarak, ülkenin savaşta tarafını belirlemesinde etkili bir rol oynadı.

İngiltere'nin bu hareketi, Osmanlı halkında milli bir krize yol açtı. İngiltere'nin Osmanlı'ya karşı güvensizliği ve düşmanlığına dair düşünceler pekişti. Bu durum, Osmanlı'nın Almanya ile yakınlaşmasını hızlandırdı.

Boğaza girmek sorunda kalan Alman savaş gemileri Goeben ve Breslau, Osmanlı'ya teslim edilerek Almanya'nın Osmanlı üzerindeki etkisi arttı. Kafkasya ve Çanakkale cephelerindeki stratejik öncelik, deniz operasyonlarının yerine geçti. Bu durum, Osmanlı'nın Almanya ile müttefik olmasında kritik bir etken olarak tarihe geçti.

Alman savaş kruvazörü Goeben. Karadeniz'deki Rus filosuna karşı üstünlük sağlayabilecek kapasitedeydi ve Osmanlı için büyük bir askeri koz olarak görülüyordu.

Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa, savaşın patlak verdiği ilk günlerde ani bir diplomatik manevraya girişti. 3 Ağustos'ta, Almanya ile imzalanan anlaşmayı bir kenara koyarak Rusya'ya bazı stratejik tavizler karşılığında ittifak teklif etti.

Enver Paşa'nın amacı, Osmanlı'nın savaşa katılımını ertelemek ve daha güçlü bir pozisyon elde etmektir. Ancak bu teklif, Almanların hızla harekete geçerek Goeben'i Osmanlı'ya ulaştırma planlarıyla çakiştı. Osmanlı liderleri, üç aylık bir kararsızlık ve erteleme sürecine girerek savaşın sonucunu görmek istedi.

Kasım ayında, Enver Paşa, Osmanlı'yı Türk idealleri doğrultusunda savaşa sürüklemek için harekete geçti. Goeben ve Osmanlı filosu, hiçbir tahrik olmaksızın Karadeniz'deki Rus limanlarına saldırdı. Bu hamle, Osmanlı'yı resmen I. Dünya Savaşı'na soktu.

Ozantürk bu aşamada başlatan ancak hezimetle sonuçlanan bu hareketin sonucu üzerinden bir değerlendirme yapar:

7. Dörtlük

Ne erler suçluydu ne Enver Pasa

O canlar uçağa uçmadı boş

Gurur duy torunum, şerefle yaşa!

Dedi, yüreğimi sarstı, ağladı...

1. Ne erler suçluydu ne Enver Pasa

Dörtlüğün birinci dizesi: Sarıkamış

Harekâtı'nın tarihsel gerçekliklerini anlamaya ve harekârı sorumlu arayışından bağımsız bir şekilde değerlendirmemiz gerektiği ifade eder. Böylece, doğrudan harekâtın sorumlusu hatırlatır (telmi). Ozantürk "ne...ne" bağlaçlarıyla tarihsel bağlama bu konuda anlatılanlara tezat bir bakış açısıyla bakar: "**Ne erler suçluydu ne Enver Paşa**" diyerek, harekâtın sorumlularını ve şehit düşen askerleri bir suçlama çerçevesinden çıkararak tarihsel bir anlayış geliştirme çabası sergiler.

Dizede "suçlu" kavramıyla: Tarihsel bir bağlamda suçlama veya sorumluluk atfetme kavramı ele alınırken suçluluk reddedilerek bir rehabilitasyon çabası güdülmüştür. Dizede telmi edilen Enver Paşa Osmanlı'nın son döneminin propagandalarına maruz kalan ve tartışmalı bir figür haline getirilen "Enver Paşa"yı sembolik bir anlam çerçevesinde onun adına adalet çağrısı yapar. Ne erler savaşın sonucu için suçlanmalı ne de Enver Paşa. Şair, bireyleri değil, olayın kendisini sorgulamak gerektiğini ima eder. "Ne... ne..." ifadesi ile her iki tarafın da aynı şekilde masum olduğu güçlü bir şekilde ifade edilir.

Budize, tarihin gerçekverilerle değerlendirilmesi gerektiğini işaret eder.

Sarıkamış, sadece bir askerî başarısızlık değil, aynı zamanda bir milletin zorlu koşullara rağmen direnme ve fedakârlık ruhunun bir yansımasıdır. Şair, erlerin ve Enver Paşa'nın bu bağlamda kutsal bir görevi yerine getirdiğini ima eder.

Bu dize, yalnızca Sarıkamış Harekâtı'na değil, tarihî olaylara yaklaşım biçimine de ışık tutar ve olayları bireylerin kusurlarına indirgemek yerine, tarihî koşulların karmaşıklığını ve insan unsurunun sınırlarını anlamaya çalışır. Tarihî olayları bir suçlama zemini olarak değil, toplumsal bir bilinç ve birliktelik noktası olarak görmek gerektiği vurgulanır. Bu, tarihî bir olaya adaletli ve bütüncül bir perspektifle yaklaşmanın güzel bir örneğidir.

1.1. Ne erler suçluydu...

Sarıkamış Harekâtına katılan Osmanlı ordusundaki erlerin köylerden toplanan, eğitim ve teçhizat açısından yetersiz, savaş disiplini zayıf askerlerden oluştuğu söylentisi tamamen

hakikatlere aykırıdır. Sarıkamış'taki askerler, özellikle kötü hava koşulları, yetersiz kışlık giysi ve malzeme eksikliği nedeniyle savaşmadan donarak hayatını kaybettikleri bu kahramanların ruhuna hakarettir. Genel Kurmayın buada donarak şehit olan askerlerimiz büyük bölümünün Allah u Ekber dağlarında öldüğünü ve sayılarının 7.000 olduğunu açıkladıklarını da burada belirtmemiz gerekir.

1.2. ... (suçluydu) ne Enver Paşa

Ozantürk'ün dörtlükte hatırlattığı tarihi bir kişilik olarak Enver Paşa: Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir askerî lideri ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen isimlerindendir.

Sarıkamış Harekâtın planlayıcısı olarak doğrudan sorumlu tutulmuş, riskli ve zor şartlar altında uygulanması zor bir planı devreye soktuğu için eleştirilmiştir.

Harekâtın trajik sonucu, bireylerin hatalarından ziyade Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu genel zorluklar (askerî zayıflık, ekonomik yetersizlik, lojistik sorunlar) bağlamında ele alınmalıdır.

Enver Paşa, Osmanlı içinde kendini geliştirmesi, Makedonya'daki çete savaşlarında gösterdiği başarıları, 1908 hareketinde öncü rolü ile halk kahramanı olması, İttihad ve Terakki Cemiyeti içinde yükselerek 1913 Bâb-ı Âli Baskını'nda örgütün askerî kanadı Teşkilât-ı Mahsûsa'nın lideri haline gelmesi. Fransızca ve Almancayı iyi düzeyde bilmesi ve Batı düşüncesine hakim olması, vatansever bir motivasyon taşıması onu döneminde önemli bir yere getirmiştir.

Bunlara üstlendiği görevlerin kendisine kazandırdığı sınırsız yetkiler ve bunları kullanım biçimi, karakteri sebebiyle teamüllere aykırı olarak çok hızlı yükselişine neden olmuştur.

üstlendiği görev ve sorumlulukları bir asker olarak kıta hizmetini yapamamasına neden olmuş ve bu durumda orduların sevk ve idaresinde ihtiyaç duyulan pratik bilgilerden yoksun olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu önemli eksikliklerle bir asker olarak ordu komutanı olaması, bir komutan olarak kararları seri bir şekilde alamaması yol açmıştır.

Ozantürk, bizlere şiiri üzerinden telmih yolula hatırlattığı Enver Paşa, doğumunu kaleme aldığı otobiyografisinde 23 kasım 1881 saat on iki civarı (1297 senesi teşrinsanisi bidayetinde, 1299 senesi muharrem ayının birinci salı günü sabahı saat oniki raddelerinde) istanbul'da, divanyolu'nda, eski lisan mektebi karşısındaki evlerinde dünyaya geldiğini kaydeder.

Yine Enver'in kendi beyanına göre: ailesi varlıklı olmamakla beraber, her türlü eğitim ve terbiyesi için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdi. Daha üç yaşındayken, evin yanındaki mahalle mektebine gitme arzusunu dile getirmişti. Bu isteği öyle güçlüydü ki, ebeveynleri buna mani olamamışlardı. Böylece ilk besmelesini, mektep hocası Kara Hafız Efendi'nin huzurunda telaffuz ederek öğrenim hayatına başlamıştı.

Altı yaşına kadar İstanbul'da bulunmuş ve çeşitli ibtidailere devam etmişti. Sonunda, Fatih Mekteb-i İbtidaisi'nin ikinci sınıfındayken, babasının Manastır Vilayeti Nafia Kondüktörlüğü'ne tayin edilmesi üzerine ailesiyle birlikte Manastır'a taşındı. Orada ibtidai tahsilini tamamladı ve Manastır'da askeri okula girmek istedi, lakin yaşı küçük olduğu hasebiyle reddedilse de sonrasında ailesinin ısrarıyla 1305 (1889) senesinde Rüşdiye-i Askeriye'nin (Manastır Askeri Rüştıyesi) birinci sınıfında öğrenimine başladı.

Arkadaşları arasında en küçük olduğu halde, yaramazlık yapmayan bir çocuk olarak hepsinin sevgisini kazanmıştı. Derslere olan gayreti sayesinde öğretmenlerin takdirini toplamıştı. İlk özel sınavda, yetmiş beş kişilik sınıfta yedinci olmayı başarmıştı. Dördüncü yılın sonunda, son bir çabayla sınıfın otuzuncusu olabilmışti. Okuldan mezun olduğunda ise on yedinci sırada yer aldı.

Enver bundan sonra Mekteb-i İdadiye'ye on beşinci sırada girdi. Askerliğe olan büyük hevesi nedeniyle derslerine olağanüstü bir gayretle sarıldı. Bu çabanın sonucunda, ikinci sınıfa on ikinci, üçüncü sınıfa ise dokuzuncu sırada geçti. Mekteb-i Harbiye'ye nakledilirken sınıfın altıncısı olmayı başarmıştı.

Mekteb-i İdadi'de, hem arkadaşlarının hem de

öğretmenlerinin teveccühünü kazanmaya devam ediyordu.

Mekteb-i İdadi'nin son yılında, Girit olayları başlamıştı. Yunanistan ile savaş ilan edilmek üzereydi ve bu durum, arkadaşları arasında askerlik duygularını coşturuyordu. Dinlenme saatlerinde soba başında toplanır, hükümetin acziyetinden, mutlakiyet rejiminin eksiklerinden ve özellikle Sultan Abdülhamid'in kötü yönetiminden bahsederlerdi. Ancak bu sohbetler yalnızca sözde kalır, fikirlerde ufak bir uyanış yaratmaktan öteye gitmezdi.

Buradan Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu)'ye girişini de biyografisinde anlatmaktadır: Mekteb-i Harbiye'deki günlerinde, genel olarak onu uslu ve çalışkan bir öğrenci olarak tanırlardı. Derslerine çoğunlukla yalnız çalışır, bahçede tek başına gezinirdi. Manastır Harbiyesi'nden gelen büyük arkadaşları, onun küçük yaşını göz önünde bulundurarak kendisine destek olur, onu korurlardı.

Mekteb-i Harbiye'deki günleri genellikle sakin ve düzenli geçmişti.

Sonrasında nihaî olarak Erkan-ı Harbiye (Harp Akademisi) girdi. Sonuçların toplamına göre, Harbiye'de tefrik edilen on iki Erkan-ı Harp subayı arasında ikinci sıraya yerleşmişti. Bu başarı ona, Üçüncü Ordu'ya atanma şerefini getirdi. Böylece, 318 senesi Kanunisani ayında, henüz yirmi bir yaşındayken Erkan-ı Harp yüzbaşısı olarak görevine başladı.

Enver Paşa, 13. Topçu Alayı 1. Bölüğü'ndeyken, Bulgar çetelerinin izlenmesi ve cezalandırılması için yapılan harekât görevlerine katıldı. 7 Mart 1905'te kolağası oldu. Bu görevi sırasında Bulgar, Rum ve Arnavut çetelerine karşı girilen askerî harekâta üstün başarılar gösterdiğinden üçüncü ve dördüncü Mecidiye Nişanı, dördüncü Osmaniye Nişanı ve altın Liyakat Madalyası ile ödüllendirildi; 13 Eylül 1906 tarihinde binbaşılığa yükseltildi.

Enver Paşa'nın milliyetçi fikirleri burada gelişti. Eylül 1906 dönemi içinde Selanik'te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne (sonraki adıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti) on ikinci üye olarak katıldı.

24 Haziran 1908 akşamı dağa çıkarak ihtilalde İttihat ve Terakki'nin başlattığı ihtilal hareketleri içinde yer aldı. . Dağa çıkan subaylar arasında en kıdemlisi olduğu ve önemli faaliyetler gerçekleştirdiği için Enver Bey, bir anda "hürriyet kahramanı" olarak kabul edildi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri kanadının en önemli isimlerinden birisi oldu. Meşrutiyet'in sonrasında 23 Ağustos 1908'de Rumeli Vilâyatı Müfettişliği başkanlığı görevine verilen Enver Bey, 5 Mart 1909'da Berlin askerî ataşesi olarak görevlendirildi.

15 Mayıs 1911'de Sultan Mehmed Reşad'ın yeğenlerinden Nâciye Sultan ile nişanlandı.

29 Temmuz 1911'de ulaştığı İşkodra'da, Malisör isyanının bastırılması İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Arnavut üyeleriyle olan sorunlarının çözümünde önemli rol oynadı. İtalyanlar'ın, Trablusgarp'a saldırmaları üzerine yurda döndü.

Enver Bey, İtalyanlara karşı bir gerilla savaşı yürütülmesi fikrini İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerine kabul ettirdikten sonra Kolağası Mustafa Kemal ve Paris Ataşemiliteri Binbaşı Fethi (Okyar) Bey gibi isimlerle bölgeye gitmeye koyuldu.

10 Haziran 1912'de kaymakam (Yarbay) oldu. Kasım 1912 sonlarında Balkan Savaşı'na katılmak üzere Bingazi'yi terkederek tedbili kıyafetle İskenderiye'ye, oradan da bir İtalyan gemisiyle Brindisi'ye gitti. Viyana üzerinden İstanbul'a dönen Enver Bey, 1 Ocak 1913 tarihinde Onuncu Kolordu Kurmay Komutanlığı başkanlığına tayin edildi.

Enver paşa Babıali Baskınıyla Kamil Paşa hükümetinin, İngilizlerle anlaşarak Edirne'yi Bulgarlara bırakma kararı aldıkları sırada Kamil Paşa'yı istifa ettirmiş ve padişahı ziyaret ederek Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazam olmasını sağladı. Böylece İttihat ve Terakki Cemiyeti askerî darbe ile iktidarı ele geçirmiş oldu.

Bâb-ı Âli Baskını'ndan sonra, Enver Bey, 22 Temmuz 1913'te Edirne'ye girdi. Bu gelişme üzerine "Edirne Fatihî" unvanını aldı. Rütbesi albaylığa (18 Aralık 1913), kısa bir süre sonra da generalliğe (5 Ocak 1914) yükseltildi. Harbiye Nazırı Ahmet İzzet Paşa'nın yerine Harbiye Nazırı oldu.

Sultan Mehmet Reşat'ın yeğeni Emine Naciye Sultan ile Baltalimanı'ndaki Damat Ferit Paşa Konağı'nda yapılan düğünle evlenerek "Damad-ı Şehriyari" oldu (5 Mart 1914).

Harbiye Nazırı olduktan sonra orduda bazı düzenlemeler yapan Enver Paşa, binden fazla sayıda olan ve alaylı tabir edilen subaylardan kabul edenleri rütbelerinin indirdi razı olmaları da emekliye sevk etti. böylece alaylı tabir edilen subayların çoğunu ordudan tasfiye etti, Bu durum genç subayları küçük yaşlarına rağmen önemli görevlere getirmesinin önünü açtı.

Harbiye Nazırı Enver Paşa, 2 Ağustos 1914'te gizli bir Türk-Alman ittifak anlaşması imzalanmasında önemli rol oynadı.10 Ağustos'ta Boğazlar'dan girmesine izin verilen iki Alman kruvazörünün 29 Ekim'de Rus Çarlığı liman ve gemilerine saldırması için gerekli onayı verdi. 14 Kasım'da Fatih Camii'nde okunan Cihad-ı Ekber ilanı ile devlet, resmen I. Dünya Savaşı'na katılmış oldu.

Enver Paşa, Harbiye Nazırı olarak askerî harekâtın yönetimini eline aldı. 3. Ordu'nun Doğu Cephesi'nde Rus kuvvetlerine karşı girdiği Sarıkamış Kış Harekâtı'nın komutanlığını üstlendi. Enver Paşa, ordunun komutasını Hakkı Hafız Paşa'ya bırakıp İstanbul'a döndü ve İstanbul basınında Sarıkamış hakkında herhangi bir haber veya yayın yapılmasına izin vermedi.

26 Nisan 1915'te Harbiye Nazırlığı'nın yanı sıra Başkomutan Vekili olan Enver Paşa, Eylül ayında korgeneralliğe yükseldi.

1877-1878'deki 93 Harbi sırasında Ermenilerin, Rus ordularının yanında çarpıştığını ve cephe gerisinde isyanlar çıkartmaları üzerine 2 Mayıs 1915'te Talat Paşa'ya gönderdiği gizli telgraf ile isyancı Ermenilerin bölgeden uzaklaştırılmasını istedi. 27 Mayıs 1915'te Tehcir Kanunu çıkartılarak yürürlüğe konuldu.

1917'de Kut ül-Amare'de İngiliz general Townshend'in tutsak alındı ve Kafkasya cephesinde Ruslara karşı elde edilen başarılar üzerine Enver Paşa'nın rütbesi orgeneralliğe yükseltildi.

Filistin, Irak ve Suriye'de İngilizler'in halkı kışkırtarak ilerlemesi Osmanlı Devleti'nin savaştaki

yenilgisi kesinleşti.

14 Ekim 1918'de Talat Paşa kabinesi, ateşkes anlaşmalarını kolaylaştırmak için istifa etti, böylece Enver Paşa'nın harbiye nazırlığı görevi de sona buldu.

İngilizlerin İttihat ve Terakki üyeleri hakkında yakalatma emri çıkarmasından sonra partili arkadaşlarıyla birlikte, Almanlarının İngilizlerin eline geçirilmesini istemediğinden bir Alman denizaltısıyla Almanya'ya gitmek zorunda kaldı.

Divan-ı Harp, Enver Paşa'nın rütbelerini geri aldı ve gıyabında ölüm cezasına çarptırdı. 1 Ocak 1919'da askerlikten ihraç edildi.

1920'de Almanya'dan Moskova'ya gitmeyi başardı ve orada Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçer ve Sovyetler Birliği kurucu önderi Lenin'le görüştü. 1-8 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de gerçekleşen Birinci Doğu Halkları Kurultayı'na Libya, Tunus, Cezayir ve Fas'ı temsilen katıldı. Ekim 1920'de Berlin'e döndü. 15 Mart 1921'de Talat Paşa'nın öldürülmesinden sonra İttihat ve Terakki'nin başlıca önderi durumuna geldi.

1921'de tekrar Moskova'ya giden Enver Paşa, Ankara Hükûmeti'nin Moskova'ya gönderdiği Bekir Sami Bey başkanlığındaki Türk delegeleriyle görüştü. Anadolu'daki Millî Mücadele hareketine katılmak istediye de kabul edilmedi.

Temmuz 1921'de Batum'da bir İttihat ve Terakki kongresi topladı. 30 Temmuz'da Ankara'ya Yunan saldırısı başlayınca bir kurtarıcı gibi Anadolu'ya girmeyi umut eden Enver Paşa'nın bu umudu 13 Eylül 1921 günü kazanılan Sakarya Meydan Muharebesi ile boşa çıktı.

Enver Paşa, bu aşamadan sonra hem Anadolu'da ikilik çıkarmamak hem de kendi için bir başarı şansı görmediğinden, yanında Teşkilât-ı Mahsûsa'nın eski liderlerinden Kuşçubaşı Hacı Sami Bey ve eski İttihatçılarla birlikte Türkistan bağımsızlık hareketini yürüten Basmacılar destek vermek amacıyla Enver Paşa, Aşkâbâd ve Merv'e uğradıktan sonra Ekim 1921 tarihinde Buhara'ya gitti. 8 Kasım'da Türk subaylarla birlikte tekrar yola çıktı ve 19 Kasım'da Akbulağ, 21 Kasım'da Başçardak kışlağına ve 24 Kasım'da Korgantepe'ye ulaştı. Burada Basmacı reislerinden İbrahim

Lakay tarafından bir Cedidçi ve Rus casusu olabileceğinden şüphelenildiği için 1 Aralık 1921'de esir alındı. Şubat 1922 sonunda buradan kurtulan Enver Paşa Basmacılar'ı örgütlemek için tekrar Duşanbe ilerisindeki kışlaklara gitti. 24 Temmuz'da Ruslar'ın, Duşanbe'yi alması üzerine geri çekilerek Satılmış kışlağına vardı. Buradan Belcuvan bölgesindeki Abı-Derya mevkiine geçti ve son karargâhını burada kurdu.

4 Ağustos 1922'de karargâhta düzenlenen kurban bayramı töreninde maiyetinde kalan askerlerle bayramlaşırken Yakov Melkumov komutasındaki bir Rus müfrezesinin baskınına uğradı; yanındaki otuza yakın atlı ile giriştiği çarpışmada Abı-Derya mevkiinde öldürüldü. Cenazesi Cegan Tepesi'ne getirilerek orada defnedildi.

Süleyman Demirel'in Eylül 1995'te yaptığı Tacikistan gezisi sırasında mezarının nakledilmesi gündeme geldi. Duşanbe'nin doğusundaki Belcivan kentine bağlı Obtar köyünde bulunan Enver Paşa'nın mezarı, Münif İslamoğlu başkanlığındaki uzmanlar ve bilim adamlarından oluşan sekiz kişilik bir kurul tarafından 30 Temmuz 1996'da açıldı.

Diş yapısından Enver Paşa'ya ait olduğu anlaşılan cenaze, başkent Duşanbe'ye getirilebildi. Burada Türk bayrağına sarılı tabutla 3 Ağustos 1996'da İstanbul'a getirildi.

Naaşı bir gece Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde tutuldu. Ölüm yıl dönümü olan 4 Ağustos 1996 tarihinde, Şişli Camii'nde sekiz imamın kıldırıldığı cenaze namazının ardından Şişli'deki Abide-i Hürriyet Tepesi'ndeki Talat Paşa'nın yanındaki mezara defnedildi (Bardakçı, 2015: 645-654).

2. O canlar uçmağa uçmadı boşa

2.1. Canlar:

Türk kültüründe hem bireysel yaşamı hem de ruhun kutsiyetini ifade eder. Bu bağlamda, Sarıkamış şehitleri gibi vatan uğruna hayatını feda eden askerler için kullanılan "canlar" kelimesi, onların fedakarlığını yüceltir. Bu ifade, şehitlerin sıradan bireyler olmadığını, vatan savunması için seçilmiş ve kutsal bir görevi yerine getiren kişiler olduğunu vurgular.

2.1. Uçmağa uçmak

Mitolojik ve Dinî Anlam: “Uçmağa uçmak” ifadesi, Eski Türkçe’de, bir kişinin cennete gitmesi anlamında kullanılır.

“Uçmak” fiilinden türemiştir. Eski Türkçe’de “uç-” fiili, hem fiziksel olarak uçmayı (havalanmayı) hem de ruhun bedenden ayrılmasını ve manevi bir yükselişi ifade ederdi. “Uç-” fiili, kuşların veya insanların gökyüzüne yükselmesini ifade eder. anlam gelişimi yolula sonradan kazandığı anlam: “Ruhun öteki dünyaya yükselmesi, özellikle de kutsal bir mekâna gitmesi anlamına gelir. Bu bağlamda “uçmag”, ruhun “cennete” ulaşmasını temsil eden bir kavrama dönüşmüştür.” Eski Türk metinlerinde, özellikle Orhun Yazıtları ve Kutadgu Bilig gibi eserlerde “uçmag” kelimesine rastlıyoruz. “Uçmag” kelimesi, Eski Türkçe “uç-” fiilinden türemiştir ve başlangıçta “yükselmek, uçmak” anlamına gelirken, zamanla “cennet” anlamını kazanmıştır. Türklerin dünya görüşü ve dinî inançları ile şekillenmiş bir kavramdır.

Türklerin eski inanç sistemlerinde ölüm, bir son değil, ruhun başka bir boyuta geçişi olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda “uçmağa uçmak”, ölümle birlikte ruhun huzur ve mutluluk diyarına (uçmağa/cennete) ulaşması anlamına gelir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe, erdemli, cesur ve toplum için faydalı bireylerin ruhlarının “uçmağa” gideceği inancı hakimdi. Bu, ölümün korkutucu bir son değil, ödüllendirici bir yükseliş olduğu fikrini vurgular. İslamiyet’in kabulüyle birlikte “uçmağa uçmak” ifadesi, “cennete gitmek” anlamında daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Türk kültüründe ölümü ifade etmenin nazik ve yüceltici bir yolu olarak yerini almıştır.

Eski Türk edebiyatında: Ağıtlarda ve destanlarda, kahramanların ölümünden sonra ruhlarının uçmağa yükseldiği anlatılır. Eski Türk kültüründe “uçmağa uçmak,” ruhun cennete yükselmesini ifade eden bir deyimdir. Bu mısra, Sarıkamış şehitlerinin ölümü, sıradan bir kayıp olarak değil, manevi bir yükseliş ve ebedi huzura erişme olarak görülür. Bu ifade, ölümün bir son değil, kutsal bir boyuta geçiş olduğunu hatırlatır. Şehitlerin ruhlarının

“boşa” gitmediği, hak ettikleri kutsal mekâna ulaştıkları belirtilir.

2.3. “Uçmadı boşa”

“Boşa” kelimesi Türkçede genellikle “boşuna” anlamında kullanılır ve bir şeyin gereksiz, sebepsiz veya amaçsız olduğunu ifade eder.

“Boşa uçmadı,” hedefli ve anlamlı bir çaba” tezatlıkla ifade edilmiştir. “Uçmak” fiili, ölümü ya da manevi yükselişi temsil ederken “boşa” kelimesi, bu eylemin anlamlılığını metaforlu (İstiare) bir anlatımla ifade etmiştir.

“Uçmağa uçmak” ifadesi, ruhun cennete gitmesini bir kuşun kanatlararak uçuş eylemine benzetir. Bu teşbih, şehitlerin manevi yükselişini somut bir görüntüyle tasvir eder.

“Uçmak” kelimesi, ölümden sonra ruhun cennete gitmesini dolaylı bir şekilde ifade eder.

Dizedeki “uçmak” ve “uçmağa” kelimeleri birbiriyle uyumlu tenasüplü kullanılmıştır. Aynı kökten türeyen bu kelimeler, dizinin akıcılığını ve anlam bütünlüğünü sağlar.

Şehitlerin ruhlarının cennete gidişi, sıradan bir ölüm değil, ilahi bir ödül ve manevi bir yolculuk olarak hüsn-i talil (Güzel Sebeplendirme) ile ifade edilir. Şehitlerin cennete gitmesi ve fedakârlıklarının asla boşa gitmediğinin bir delilidir.

g“Uçmağa uçmadı” ifadesindeki “u” harfinin tekrarı, dizede ahenk (Alliterasyon) yaratır.

3. Gurur duy torunum, şerefle yaşa!

Bu mısra, Sarıkamış şehitleri nin torunlarına “nine” motifli hitaptır. “Gurur duy” ifadesi, geçmişte yapılan fedakarlıkların büyüklüğünü ve bu fedakarlıkların bir milletin şerefine katkıda bulunduğunu ima eder.

“Şerefle yaşa” ifadesi, torunlara bir öğüt niteliğindedir. Şehitlerin bıraktığı manevi mirası taşıırken, onurlu bir yaşam sürmenin hem geçmişe hem de vatanlarına olan borçlarını ödemek anlamına geldiği vurgulanır.

Sarıkamış şehitlerinin kahramanlığını sadece bir geçmiş hatırası olarak değil, geleceği şekillendiren ve milli kimliği besleyen bir öge olarak mısraların b u şerefle yaşamalarına bir gönderimdir.

Mısra “torunum” kelimesiyle doğrudan bir hitap vardır. Bu, okuyucuya duygusal bir yakınlık

sağlar ve mesajı daha etkili kılar.

Sarıkamış şehitlerinin kahramanlıklarına ve fedakarlıklarına telmikle gönderme yapılır. Bu olayın torunlara bırakılan bir miras olduğu düşüncesi güçlendirilir.

“Gurur” ve “şeref” kelimeleri anlam bakımından birbirine uygun ve destekleyici kavramlardır (Tenasüp). Bu, mısranın ahenkli ve bütüncül bir şekilde algılanmasını sağlar.

d) (Çift Anlam): “Şerefle yaşa” ifadesi hem ahlaki bir duruşu hem de Sarıkamış şehitlerinin mirasına layık bir hayat sürme çağrısını tevriye ile ifade eder.

“Şerefle yaşa” ifadesinde “ş” harfinin tekrar edilmesi, mısraya akıcılık ve ahenk kazandırır., bu aliterasyondur.

Bu mısra, şehitlerin gelecek nesillere olan güvenini ve miras bıraktıkları değerlere duydukları inancı dile getirir. Sarıkamış Harekatı’nın şehitleri, torunlarına sadece bir vatan değil, aynı zamanda onurlu bir yaşam sürme bilinci bırakmıştır. Bu bağlamda,

mısra geçmişle geleceği bir köprü gibi bağlar.

“Gurur duy torunum, şerefle yaşa!” mısrası, Sarıkamış şehitlerinin fedakarlıklarının sadece bir tarih sayfasında kalmaması, gelecek nesillerin ruhunda yaşamaya devam etmesi gerektiğini ifade eder. Bu mısra, tarih bilinci, ahlaki değerler ve milli şuur arasında güçlü bir bağ kurarak hem öğretici hem de duygusal bir mesaj taşır.

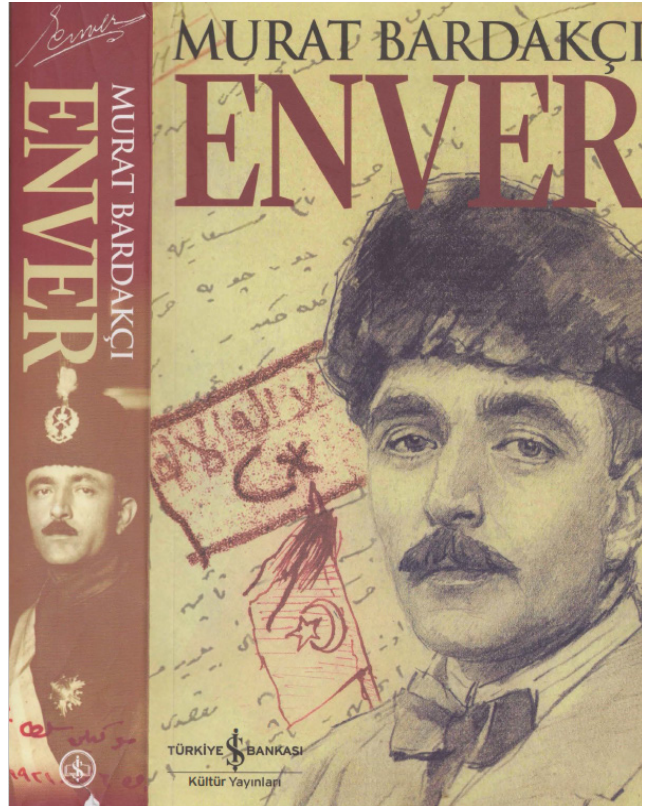
4. “Dedi, yüreğimi sarstı, ağladı...”

“Dedi” diyalogla, şehitlerin yaşanmışlıklarına bir ses vermedir. Dizede, “dedi” hikâye edici bir anlatım imasıyla duygusal etki yaratılır

“Yüreğimi sarstı” ifadesi, bu sözlerin anlatıcı üzerinde derin bir duygusal iz bıraktığını, kalbinin derinliklerine dokunduğunu ifade eder.

“Ağladı” kelimesi, bir yandan anlatıcının şehidin acısına ortak olduğunu, diğer yandan bu duygusal etkinin yoğunluğunu anlatır.

“Yüreğimi sarstı” ifadesiyle, şehidin fedakarlıklarının sıradan bir olay olmadığı ve büyük bir onuru ifade ettiği ima edilir. Dize, yoğun bir duygusal atmosfer yaratır. Anlatıcının kalbinin derinliklerine kadar etkilendiği ve gözyaşlarına hakim olamadığı bir sahne betimlenir.

(Abartma): “Yüreğimi sarstı” ifadesi, şehidin sözlerinin anlatıcı üzerinde büyük bir etki yarattığını, bu etkinin neredeyse fiziksel bir sarsıntıya dönüştüğünü abartılı bir şekilde ifade eder (mübalağa).

“Dedi, yüreğimi sarstı” kısmındaki “d” ve “s” seslerinin tekrarları, mısra da bir ritim ve ahenk oluşturur (aliterasyon).

Mısra, şehitlerin sessiz kahramanlıklarını dillendirir ve onların yaşadıkları acıları bir duygusal yankı olarak anlatıcıya taşır. Sarıkamış şehitlerinin fedakarlıkları, bireysel bir duygu dünyasında somutlaştırılarak, okuyucuya empati kurma imkanı sunar. Bu dize, Sarıkamış'ta yaşananların sadece tarihsel bir olay olmadığını, aynı zamanda insanlık tarihine damga vuran bir duygu seli olduğunu hissettirir. “Dedi, yüreğimi sarstı, ağladı...” mısrası, Sarıkamış şehitlerinin kahramanlıklarının ve acılarının duygu yüklü bir tasviridir. Bu mısra, sadece bir anlatım değil, bir duygu çağlayanı olarak okunmalıdır. Şehitlerin sessiz fedakarlıkları, bu dize aracılığıyla konuşur, sarsar ve okuyucuyu derin bir hüzne boğar.

Sonuç

Ozantürk'ün “Sarıkamış” şiirindeki “ne erler suçluydu ne Enver Paşa” dizeleri, tarihî gerçeklere ışık tutarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki karmaşık şartları vurgular. Enver Paşa, Türkçülük idealleri doğrultusunda mücadele etmiş, ancak dönemin ağır siyasi, ekonomik ve uluslararası baskıları altında bu idealleri gerçekleştirme fırsatı bulamamıştır. Osmanlı'nın çok uluslu yapısının dağılmasıyla türkçülük, Anadolu merkezli bir millet-devlet kurma hedefinden Kafkasya ve Orta Asya'ya uzanan bir birlik ideali haline gelmiştir.

Bu süreçte Osmanlı liderleri, Almanya ile ittifak kurarak bölgesel hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamış, ancak İngiltere'nin el koyduğu savaş gemileri gibi olaylar, ülkeyi çaresiz bir ekonomik ve stratejik duruma sürüklemiştir. Halkın fedakarlıklarıyla desteklenen hedefler, aynı zamanda sosyo-politik ve kültürel dönüşümlere öncülük etmiştir. Enver Paşa, Osmanlı'nın çöküş

dönemindeki direnişin simgesi olarak tarih sahnesinde yer almış, liderliği dönemin zorlukları içinde değerlendirilmesi gereken bir tarihî figür olmuştur.

Cumhuriyet kadrolarının önünün açılmasını sağlayarak “cumhuriyetin” kurulması gerekli zamin de bu kadroya armağan etmiştir.

Türkçülük sadece bir siyasi proje değil, aynı zamanda Osmanlı'nın modernleşme çabalarına temel oluşturan bir ideoloji olarak dikkat çeker. Enver Paşa'nın hayal kırıklıkları ise dönemin sert koşullarını ve Osmanlı'nın kaçınılmaz sonunu ortaya koymuştur.

Kaynaklar

Durbilmez, Bayram. (2021). Gönül Coğrafyamızda –Dede Korkut Ruhuyla-, Sonçağ-Kültür Yay., Ankara.

Bardakçı, Murat. (2015). Enver, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Giriş

Antik dünyada, şifalı sulara olan inançlar, insanların sağlıkla ilgili anlayışlarını şekillendirmiştir. Sular, yalnızca fiziksel hastalıkları tedavi etmekle birlikte, aynı zamanda ruhsal arınma ve manevi iyileşme amaçları için de kullanılmıştır. Başta Türkler olmak üzere su ile ilgili “bengisu” inancı, Yunan, Bizans ve Rum kültüründe de yer aldığını söyleyebiliriz. Dünya üzerindeki pek çok medeniyet su kaynaklarının tedavi edici özelliklere sahip olduğuna inanmış ve bu suları kutsal kabul etmiştir. Şifalı su kaynakları yalnızca bir tedavi aracı değil, dini ve kültürel bir öge haline de getirmiştir.

Antik yunanda. Asklepios, tıp tanrısı olarak kabul edilirken, şifalı sulara sahip olan bu tapınaklar, bir tür hastane işlevi görmektedir. İnsanlar, bu suyun içinde yıkanarak ya da içerek hastalıklarından kurtulmayı umarlardı. Bu tür uygulamalar, sadece fiziksel hastalıkların tedavisinde değil, aynı zamanda ruhsal ve psikolojik iyileşme için de önemli kabul edilirdi.

Şifalı suların gücüne duyulan inanç, sadece Yunan ve Roma’da değil, Antik Mısır’da da önemli bir yer tutuyordu. Mısırlılar, Nil Nehri’nin suyu ile ilgili pek çok ritüel gerçekleştirirlerdi ve bu suyun aynı zamanda iyileştirici etkiler taşıdığına inanırlardı.

Antik dönemde, dağlar, ormanlar ve su kaynaklarının birleşimi, bu suların özel kabul edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu suyun kaynağı olarak genellikle volkanik yerlerde, yeraltı su akışlarının yüzeye çıktığı ve minerallerin yoğunlaştığı alanlar seçilirdi. Bu tür bölgelerde bulunan kaynaklar, hem tedavi hem de manevi açıdan güç taşıyan yerler olarak kabul edilirdi.

Günümüzde birçok antik şifalı su kaynağı, modern tıbbi yöntemlerle incelenmiş ve bazı minerallerin sağlık üzerinde olumlu etkiler yaratabileceği ortaya çıkmıştır. Ancak, şifalı suların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda ruhsal etkilerinin de göz önünde bulundurulması, eski inançların hala geçerli olduğunu gösteriyor. Bu tür

su kaynakları, günümüzde de hem tedavi amaçlı hem de manevi arayışların bir parçası olarak kullanılmaktadır.

Su ile ilgili önemli bir adlandırma

Farsça “âb” ve Arapça “hayat” kelimelerinin birleşiminden oluşan “âb-ı hayat”, literatürde “hayat suyu” olarak anlam bulur. İnsanlık tarihinin en eski mitolojik anlatılarında, bu suya ilişkin tasvirler sıklıkla karşımıza çıkar. Birçok kültürde “hayat suyu” ölümsüzlüğün, gençliğin ve sonsuz yaşamın sembolü olarak kabul edilmiştir. Efsaneler, bir yudum içen kişinin yaşlılık hastalıklarından kurtulacağına, sağlığına kavuşacağına ve nihayetinde ölümden kaçıp ölümsüzlükle ödüllendirileceğine inanır. Eski halk inançları, mitolojiler ve dini hikâyelerde su, bazen doğrudan bir tanrı tarafından sunulan bir nimet, bazen de bir kahramanın elde ettiği, doğayı ve hayatı aşan bir güç olarak betimlenir. Bu suyun bir başka adı, “âb-ı zendeği” ya da “dirilik suyu” gibi terimler, insanın hayatını yeniden kazanacağı, doğasının en temel gücüne yeniden sahip olacağına dair inançları yansıtır. Aynı zamanda “nehrü’l-hayat”, “bengisu” gibi isimlerle de anılan bu kavramlar, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde benzer temalar etrafında şekillenmiş, her biri farklı bir ölümsüzlük ve yenilenme miti yaratmıştır (Öztabak, 2017: 27).

Ancak “âb-ı hayat”ın gerçek doğası üzerine net bir bilgiye sahip olmasak da, suyun şifa verici özelliklerine olan inançlar, tarih boyunca

farklı toplumlar ve kültürler tarafından pek çok örnekle desteklenmiştir. Bu tür örneklerden biri de Felahiye'deki Sıtmapınarıdır. Felahiye, Kayseri iline bağlı bir yerleşim yeri olup, sıtma hastalığına karşı tedavi edici özelliğiyle bilinen bir pınara ev sahipliği yapmaktadır. Yerel halk arasında uzun yıllardır bilinen bu pınar, sadece doğal bir su kaynağı olmanın ötesinde, hastalıkların tedavisinde etkin olduğu düşünülen bir su olarak öne çıkmaktadır. Sıtma hastalığına yakalanan insanlar, bu suyun içilmesiyle şifa bulduklarına inanmış ve pınarın etrafında bir sağlık kaynağı olarak halk arasında yaygın bir itibar kazanmıştır.

Felahiye'deki Sıtmapınarı örneği, doğanın sunduğu kaynakların, özellikle suyun, insan sağlığı üzerinde nasıl belirgin etkiler yarattığını gösteren somut bir kanıt sunar. İnsanlar, şifa bulduklarına inandıkları su kaynaklarına duydukları inançla, doğal çevre ile olan bağlarını güçlendirmişlerdir. Bu tür doğal kaynaklar, aynı zamanda halk arasında sosyal ve kültürel bir anlam da taşımaktadır. Öyle ki, bu suyun iyileştirici gücü sadece fiziksel sağlığı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal hafızada yer eden bir miti ve kültürel bir değeri de beraberinde getirir. Bu da “âb-ı hayat” kavramının yalnızca mitolojik değil, gerçek hayattaki karşılıklarını da içeren, halk arasında ölümsüzlüğe dair umutları canlı tutan bir inanç sistemini beslediğini ortaya koyar.

Su Sesinin Psikolojik Şifası

Selçuklu dönemi tıbbi ve hastane uygulamaları açısından önemli bir yere sahiptir. Ruhsal hastalıkların tedavisinde kullanılan yöntemlerden biri de su ve su sesinin etkileridir. Bu uygulama, dönemin sağlık anlayışının ve tıbbi uygulamalarının zenginliğini yansıtan bir örnektir. İslam tıbbında ruhsal hastalıkların tedavisi, fiziksel tedaviler kadar önemli bir yer tutuyordu ve bu nedenle hastanelerde fiziksel tedavi yöntemlerinin yanı sıra psikolojik dengeyi sağlamaya yönelik uygulamalara da yer verilirdi. “Gevher Nesibe Hastanesi”, bunun en güzel örneklerinden biridir. Ruhsal hastalıkların tedavisinde suyun ve su sesinin kullanılması, eski tıp anlayışında ruhsal rahatlama ve iyileşmeye dair derin bir inancı ifade eder. Su, hem fiziksel olarak

rahatlatıcı bir özellik taşır hem de ruhsal dengeyi sağlamak adına müzik ve ahenk unsurlarıyla birleştiğinde hastaların tedavi süreçlerine yardımcı olurdu.

Su sesinin müzikle birleştirilmesi, dönemin en önemli tedavi yöntemlerinden biri olarak kabul edilirdi. Su sesinin sakinleştirici etkisi, özellikle sinir hastalıkları ve psikolojik rahatsızlıklar yaşayan bireyler üzerinde rahatlatıcı bir etki yaratırdı. Su sesi, doğal bir melodi gibi işlev görür ve hastaların zihinlerini sakinleştirir, onları huzura kavuştururdu. Bunun yanı sıra, hastaların ruhsal ve bedensel iyileşmelerine katkı sağlayan bir terapi aracı olarak kullanılırdı. Su sesinin ahengi, tıpkı bir müzik gibi insan ruhunu ve zihnini besleyerek tedavi sürecine olumlu etkiler yapardı. Türkler kadim dönemlerinden beri “kam”lar vasıtasıyla, ruhsal hastalıkların tedavisinde su ve su sesi gibi aheng unsurlarını kullanmışlardır. Müzik ve suyun ahenkli birleşimi, yalnızca fiziksel değil, ruhsal iyileşme için de önemli bir araç olarak işlev görmüştür.

Şifalı Su Kaynaklarında Çeşme, Pınar İçme, Hamamlar

Anadolu, farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, su kaynaklarının hayati önem taşıdığı bir coğrafyadır. Su, içme ve tarımsal sulama, hastalıklardan korunma, temizlenme gibi amaçlarla insanın, sosyal hayatın ve kültürel kimliğin önemli ve değerli bir parçası olmuştur. Bu bağlamda, suya bağlı olarak oluşturan çeşmeler, pınarlar ve şifalı su kaynaklarında içme ve hamamlar Anadolu'nun tarihi boyunca mimari ve kültürel mirasın ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Çeşme, pınar, içme ve hamam kültürü, Hititlerden Roma'ya, Bizans'tan Selçuklu ve Osmanlı'ya kadar birçok uygarlığın izlerini taşır. Genel olarak su yapıları, yapıları, hem estetik hem de fonksiyonel özellikler taşıyan anıt eserler olarak inşa edilmiştir.

Selçuklu, Osmanlı dönemlerinde tarihî süreçte “su mühendisliği” gelişmiş ve buna bağlı olarak da mimarlık estetik bir değer kazanmıştır.

Suya bağlı yapılar hayır ve vakıf kültürüyle de birleştirilerek sosyal dayanışmanın sembolü haline getirmiştir. Anadolu'nun dört bir yanında inşa

edilen su kemerleri, sarnıçlar ve anıtsal çeşmeler, büyük kent merkezlerinde mermer kabartmalar ve mozaiklerle süslenmiş çeşmeler, kamusal alanların en önemli yapılarından biri olmuştur

Orta Bizans Dönemi'nde su yapıları, kilise ve manastır komplekslerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş; bu dönemde yapılan çeşmeler, genellikle dini merkezlerin yakınında inşa edilmiştir. Özellikle Ayasofya ve Trabzon'daki Sümela Manastırı gibi yapılar, çeşme ve pınar sistemleriyle dikkat çeker. Aynı zamanda, doğal su kaynaklarının kutsallık kazandığı bu dönemde, bazı pınarlar şifalı ve kutsal kabul edilerek dini ritüellerde kullanılmıştır.

Anadolu'ya asırlardır damgasını vuran Türkler, özellikle eyvanlı ve kemerli çeşmeler inşa ederek, su mimarisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Çeşme ve pınar kültürüne yeni bir kimlik kazandıran Türkler, kendilerinden önce yapılan su yapılarına hürmet ederek bu yapıları da korumaya devam etmişlerdir.

Su kaynakları, halkın su ihtiyacını karşılayanın ötesinde, sosyal hayatın birer merkezi haline gelmiştir. Cami avlularına, han ve kervansarayların içine, mahalle meydanlarına ve mezarlıklara inşa edilen çeşmeler, suya erişimi kolaylaştıran yapılar olarak dikkat çeker. Osmanlı döneminde ise su vakıfları aracılığıyla çeşme yapımı teşvik edilmiş ve bu yapılar yalnızca işlevsel öğeler olarak değil, aynı zamanda birer sanat eseri olarak tasarlanmıştır. Lale Devri'nde süslemeleriyle dikkat çeken İstanbul'daki III. Ahmet Çeşmesi gibi yapılar, dönemin su kültürünü yansıtan en önemli örneklerdendir. Osmanlı şehirlerinde mahalle kültürünün ayrılmaz bir parçası olan sokak çeşmeleri, toplumsal dayanışmanın ve vakıf geleneğinin en somut ifadelerinden biri olmuştur.

Cumhuriyet döneminde de çeşme ve pınar kültürü varlığını sürdürmüş, ancak şehirleşmenin artmasıyla birlikte çeşmelerin günlük kullanım oranı azalmıştır. Yine de Anadolu'nun pek çok yerinde, özellikle kırsal bölgelerde ve tarihi kent dokularında eski çeşmeler hala kullanılmakta veya kültürel miras olarak korunmaktadır. Günümüzde, çeşmeler ve pınarlar, geçmişten

gelen su kültürünü yansıtan önemli tarihi eserler olarak değerlendirilmektedir.

Anadolu'da çeşme ve pınarlar yalnızca su sağlayan yapılar değil, aynı zamanda inanç, sanat ve toplumsal dayanışma ile şekillenen kültürel mirasın bir parçasıdır. Bu su yapıları, bir yandan geçmiş uygarlıkların izlerini taşıırken, diğer yandan da Anadolu insanının doğaya ve topluma bakış açısını yansıtmaktadır. Çeşmelerin üzerindeki kitabeler, estetik bezemeler ve mimari detaylar, bu kültürün zenginliğini gözler önüne sermektedir.

Bu yazıda, Felahiye'de bulunan ve şifalı olduğuna inanılan "Sıtmapınarı Çeşmesi" çeşmesi çeşme ve pınar kültürü bakımından; tarihsel gelişimi, mimari özellikleri ve toplumsal işlevleri ele alınarak, bu yapının Felahiye kültürel kimliğindeki yeri incelenecektir.

Sıtmapınarı Çeşmesi

Kayseri'nin Felahiye ilçesi, Kale Mahallesi'nde yer alan Sıtmapınarı Çeşmesi, Orta Bizans Dönemi'ne tarihlenen önemli bir su yapısıdır. Köy Yanı Mevkii olarak da bilinen bölgede konumlanmıştır. Bugünkü yol seviyesinden yaklaşık 6 metre daha alçakta yer alan çeşme, dikdörtgen planlı bir çukurun içinde büyük ölçüde sağlam şekilde günümüze ulaşmıştır. Felahiye ilçesinin tarihi çeşmesi, kaynak suyunun kuzey yönündeki istinat duvarının doğuya uzanan kısmında bulunan yarım daire biçimli nişten çıkmasıyla dikkat çeker. Çeşme ana gövdesinin zemininden doğal olarak çıkan bu su, tarihi yapının en önemli unsurlarından biridir.

Su, kuzey-güney yönlü bir havuza doğru akarak hem estetik bir görüntü oluşturur hem de kullanım amacına uygun şekilde yönlendirilmiştir. Çeşmenin ana gövdesi, ince taneli mermer ve düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Kuzey yönünde, orijinal yapısında da olduğu düşünülen duvara gömülü mihrap niş biçimli ve çeyrek kubbeli bir mimari tasarıma sahiptir. Yapının 3,30 metre yüksekliğinde ve 3,35 metre genişliğinde olması, onu bölgedeki diğer su yapıları arasında önemli bir konuma taşımaktadır. Çeşmenin en dikkat çekici mimari unsurlarından biri, ön cephede yer alan yuvarlak kemerli açıklığın gerisinde duvar içine doğru uzanan çeyrek kubbeli küresel nişidir. Yaklaşık 1,64 metre derinliğe sahip olan bu bölüm, suyun çıktığı noktayı koruma altına alırken, çeşmenin karakteristik yapısını vurgular. Bu tasarım, suyun doğal akışını düzenlerken aynı zamanda çeşmenin zamana karşı dayanıklılığını artırmaktadır.

Su, çeşme gövdesinin zemininden -4,34 metre kotunda çıkarken, küresel nişi çevreleyen seki ise -4,02 metre kotundadır. Bu kot farkı, çeşmenin özgün yapısının korunması adına yapılan düzenlemelerle dengelenmiş, böylece hem suyun rahat akışı sağlanmış hem de yapının tarihi kimliği muhafaza edilmiştir. Çeşme, günümüze kadar geçirdiği restorasyonlarla işlevselliğini sürdürerek kültürel mirasımızın önemli bir parçası olmayı başarmıştır.

Sıtmapınar Çeşmesi'nin Sıtma Gibi hastalıklar İçin Ziyaret Edilmesi

Felahiye ilçesindeki tarihi çeşme, hala halk arasında sıtma gibi çeşitli hastalıkların tedavisi için ziyaret edilmektedir. Bu çeşmedeki su kaynağının, bölge halkı için sağlık açısından önemli bir yere sahip olduğu ve şifalı etkileriyle bilindiği yüzyıllardır süregelen bir gelenek haline gelmiştir. Kaynağın iyileştirici özellikleri, insanların bu doğal suyu kullanmalarını teşvik etmiş ve onu uğrak bir nokta haline getirmiştir.

Sıtmapınar'ın Tarihsel Geçmişi

Sıtmapınar çeşmesinin şifa kaynaklı olarak kullanılması, kaynağın bulunduğu alanın kutsal bir değere sahip olduğu fikrini doğurur. Bölgedeki mitolojik öğeler bu suyun milattan önce II. binyıla

kadar uzandığı ve Hititler gibi eski uygarlıklar tarafından kutsal kabul edildiği fikrine ortaya çıkarmaktadır. Hititlerin, su kaynaklarını günlük ihtiyaçların ötesinde dini ve ritüel amaçlarla da kullandıkları bilinmektedir. Hititler suyu, sadece yaşam kaynağı değil, tanrıların yeryüzündeki izleri olarak kabul etmişlerdir. Bu inanç sistemi, çeşmenin bulunduğu alana ya tapınak ya da kutsal bir alan olarak yapılaşmayı teşvik etmiştir. Çeşmenin yapılışı ve etrafındaki mimari düzenlemeler, sadece suyun faydalarından ziyade, dini bir amaca da hizmet etmiş olabilir.

Felahiye ilçesindeki çeşmenin yapılaşması ve yapısal özellikleri, mermer bloklu çeyrek kubbe bulunan bu yapının dikdörtgen şekilli bir yapı olduğunu göstermektedir. Su mermerden yapılmış bir havuzda toplanan bir sistemle oluşturulmuştur. Çeyrek kubbenin üst kısmı büyük oranda yıkılmış ve yerine yerel taşlarla yapılan kısımlar eklenmiştir. Kemerin kilit taşında yer alan yazılar Orta Bizans Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir. Bu da, çeşmedeki suyun kaynağı çeyrek kubbenin inşa tarihini en erken Orta Bizans Dönemi'ne kadar götürmektedir. Mermer bloklar, Sıtmapınarı çeşmesinde de tekrar kullanılmıştır, ancak bu kullanımın kesin zamanlaması belirsizdir. Çeyrek

kubbe ve dikdörtgen havuzun yapısal bütünlüğü, bu iki bileşenin aynı dönemde inşa edilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Dolayısıyla, çeşmenin inşa tarihi, Orta Bizans Dönemi'nden sonraki bir dönemi işaret etmektedir.

Çeşmenin önündeki modern yolun yükselmesi, ana yapının derinlikte kalmasına neden olmuştur. Bu durum, çeşmenin güney tarafına doğru, doğu-batı yönlü bir duvar inşa edilmesine yol açmıştır. Bu duvarla birlikte, su kaynağında yıkanan ziyaretçiler için geniş bir kapalı alan oluşturulmuştur .

Çeşmenin bulunduğu çukura, modern yol cephesinden kuzey yönünde yer alan bir merdivenle inilmektedir. Dikdörtgen formdaki bu alan yaklaşık 4 metre derinliğe sahip olup, çevresi taş duvarlarla sınırlandırılmıştır. Çeşmenin su kaynağını besleyen sistemin büyük ölçüde korunmuş olduğu gözlemlenmektedir. Su kanallarının izleri ve taş işçiliği, Bizans dönemi mimarisinin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Zamanla çevresinde çeşitli müdahalelere maruz kalan çeşme, yeni

yapıların etkisiyle doğal ortamından bir miktar kopmuş olsa da tarihsel dokusunu korumaktadır. Günümüzde çeşmenin bulunduğu alan, geçmişte önemli bir su kaynağı olarak kullanıldığını gösteren izler barındırmaktadır. Suyolları ve taş oyma detayları, bölgedeki yerleşimin su ihtiyacını karşılayan önemli bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sıtmapınarı Çeşmesi, geçmişten günümüze ulaşan su yapıları içinde özgün bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Hem fonksiyonel hem de estetik açıdan döneminin izlerini taşıyan bu yapı, tarihsel ve kültürel miras açısından korunması gereken önemli eserlerden biridir. Çeşmenin bulunduğu alan, bölgenin tarihi topografyasıyla bütünleşmiş olup, ziyaretçilerine Orta Bizans Dönemi su mimarisine dair eşsiz bir panorama sunmaktadır. (Doğanay, 2017: 448-455)

Çeşmenin hemen önündeki modern yol, tedavi amacıyla kullanımını zorlaştıran bir durum yaratmaktadır. Güney-batı yönünde, küçük bir

dere üzerinde eski bir köprü bulunmaktaydı ve bu köprü, su kaynağına ulaşımı sağlıyordu. Ancak zamanla yetersiz hale gelen köprü, Felahiye'nin batısındaki modern yerleşimlere ulaşım sağlamak amacıyla yapılan yol yenileme çalışmaları sırasında terk edilmiştir. Bu süreçte, yeni yapılan köprü eski yolun seviyesini yükseltmiş ve çeşme, etrafındaki arazi seviyesinin 5.00 m kadar altına inmiştir.

Çeşmenin etkin kullanımını sağlamak için, modern yolun güzergâhının değiştirilmesi gerekmektedir. Çeşmenin güney duvarı, son dönem eklemelerinin kaldırılması ve yapının yeniden düzenlenmesiyle korunmalıdır. Ayrıca, çeşme yapısının yeniden kullanımı için bir panayır alanı ile bütünleşik bir proje kapsamında yeni kullanım stratejileri geliştirilmelidir. Bu stratejiler, hem çeşmenin korunmasını hem de kullanım amacına uygun bir alan yaratmayı hedeflemelidir (Greogoria, 1909: 40-56).

Sonuç

Sıtmapınarı Çeşmesi, Kayseri'nin Felahiye ilçesindeki tarihi ve kültürel zenginlikleri yansıtan bir yapıdır. Bu çeşmenin tarihsel geçmişi, hem bölge halkı hem de bilimsel araştırmalar açısından büyük önem taşır. Eski zamanlardan beri, su kaynağının sağlık üzerindeki şifalı etkileri halk arasında yaygın olarak kabul edilmiştir. Bu çeşmenin, antik dönemde olduğu gibi, günümüzde de tıbbi ve manevi iyileşmeye yönelik kullanılan bir kaynak olması, halkın bu geleneği yaşatmaya devam ettiğini gösterir.

Kayseri ve çevresindeki su yapılarının birçoğu, farklı medeniyetlerin izlerini taşır ve bu yapıların bazılarının tarihsel işlevi, günümüze kadar

ulaşarak sosyal bir kimlik kazanmıştır. Sıtmapınarı Çeşmesi de bu bağlamda, hem sağlık hem de sosyal dayanışma açısından bir buluşma noktası olmuştur. İnsanlar bu çeşmeyi, sadece fiziksel hastalıkların tedavisinde değil, aynı zamanda manevi arınma ve toplumsal bağların güçlendirilmesi amacıyla da kullanmışlardır.

Sıtmapınarı Çeşmesi'nin fiziksel yapısı, suyun doğal akışını düzenleyen mimari öğelerle bezeli, tarihsel bir güzellik sunar. Doğal suyun bir yapıyı besleyip, bir kültürün canlı kalmasına katkıda bulunması, çeşmenin bu kadar uzun süreli bir şifa kaynağı olmasını sağlamıştır. Bu tür yapıların korunması, geçmişin mirasını günümüze taşıırken, geleceğe de kültürel bir sorumluluk bırakmaktadır.

Günümüzde bu çeşme, bölgedeki ziyaretçilerine hem fiziki hem de manevi anlamda huzur veren bir yer olarak kalmaya devam etmektedir.

Kaynaklar

Acı, kadir, (2021), Felahiyemiz, Kayseri.

Greogoire, H (1909). Voyage dans le Pont et en Cappadoce, Bulletin de Correspondance Hellenique.

Denktaş, M. (2000), Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar), Kılıncım Yayınları, Kayseri.

Doğanay, Osman. (2017). "Felahiye (Kayseri) Sıtmapınarı (Çeşmesi: ilk Gözlemler ve Öneriler" Sanat Tarihi Yazıları Prof. Dr. Kerim Türkmen Armağanı

Öztabak, Murat, (2017). "Âb-ı hayat", Z kültür / Sanat / Şehir Mevsimlik tematik dergisi, Güz 2017/2

ZİYA GÖKALP'İN TARİHİ MADDECİLİK VE İCTİMAİ MEFKÜRECİLİK" YAZISI BAĞLAMINDA "TÜRKÇÜLÜK"

Serap YILDIZ

Özet

Émile Durkheim, toplumların yalnızca ekonomik çıkarlar çerçevesinde şekillenmediğini, aksine kolektif bilinç, ortak değerler ve normlar etrafında bir bütünlük oluşturduğunu savunur. Ona göre toplumsal dayanışma, bireylerin ortak bir aidiyet duygusuyla bir araya gelmesini sağlar ve bu durum, toplumsal düzenin sürekliliği için hayati öneme sahiptir. Durkheim, bireyin toplumdan bağımsız düşünilemeyeceğini, sosyal normlar ve değerlerin bireyin davranışlarını şekillendirdiğini vurgular. Bu çerçevede, modern toplumlarda organik dayanışmanın, geleneksel toplumlarda ise mekanik dayanışmanın ön planda olduğunu belirtir. Ziya Gökalp de benzer bir yaklaşımla, Türk toplumunun temel dayanağının ekonomik faktörlerden ziyade millî kültür, din, dil ve tarih bilinci olduğunu savunmuştur. Karl Marx'ın tarihî maddeciliğine karşı çıkarak, toplumların yalnızca üretim ilişkileriyle açıklanamayacağını ileri sürmüştür. Ona göre, bir toplumu ayakta tutan asıl unsur, ortak kültürel değerler ve manevî inançlardır. Toplumsal kalkınma sadece ekonomik gelişime bağlı kalmamalı, kültürel ve millî kimlik de korunmalıdır. Gökalp'in "hars" ve "medeniyet" ayrımı, bu düşüncesini daha iyi açıklar; hars, bir toplumun kendine özgü kültürel ve manevî değerlerini, medeniyet ise evrensel bilgi ve teknolojiyi temsil eder. Gökalp'e göre ekonomik kalkınma, toplumsal gelişmenin önemli bir parçasıdır; ancak, sadece maddî gelişime odaklanmak toplumun bütünlüğünü sağlamada yetersiz kalır. Bir milletin güçlü ve dayanıklı olabilmesi için millî kimliğini, tarihî mirasını ve kültürel değerlerini koruması gerekir. Eğer bir toplum, kendi köklerinden koparsa, sadece ekonomik çıkarlar temelinde bir arada kalması zorlaşır ve toplumsal çözülmeye kaçınılmaz hale gelir. Bu nedenle, sosyal politikalar geliştirilirken ekonomik refahın yanı sıra kültürel bütünlüğün de gözetilmesi gerektiğini savunmuştur. Durkheim'in kolektif bilinç kavramı ile Gökalp'in "İctimai Mefkürecilik" anlayışı büyük ölçüde örtüşmektedir. Her ikisi de toplumların yalnızca ekonomik çıkarlar üzerinden değil, kültürel ve manevî idealler doğrultusunda örgütlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumun ortak bir ülkü etrafında şekillenmesi, bireylerin yalnızca ekonomik işbölümüne dayalı bir sistemin parçası olmaktan öte, ortak değerler ve idealler doğrultusunda bütünlüşmüş bir milletin mensupları haline gelmesini sağlar.

Anahtar Kelimeler: Türklük, Kolektif Bilinç, Ekonomi, Tarihî Maddecilik, İctimai Mefkürecilik, Mekanik-Organik Dayanışma

Abstract

Émile Durkheim argues that societies are not shaped solely by economic interests but rather form a unity around collective consciousness, shared values, and norms. According to him, social solidarity ensures that individuals come together with a common sense of belonging, which is crucial for the continuity of social order. Durkheim emphasizes that individuals cannot be considered independently of society, as social norms and values shape their behavior. In this context, he states that organic solidarity prevails in modern societies, whereas mechanical solidarity is dominant in traditional ones. Ziya Gökalp, with a similar approach, asserts that the foundation of Turkish society is not economic factors but rather national culture, religion, language, and historical consciousness. Opposing Karl Marx's historical materialism, he argues that societies cannot be explained solely through production relations. According to Gökalp, the essential element that sustains a society is its shared cultural values and spiritual beliefs. Social development should not be based solely on economic growth; cultural and national identity must also be preserved. His distinction between "hars" and "civilization" further clarifies this idea: "hars" represents a society's unique cultural and spiritual values, while "civilization" refers to universal knowledge and technology. Gökalp believes that economic development is an important aspect of social progress, but focusing solely on material growth is insufficient to maintain social cohesion. For a nation to be strong and resilient, it must preserve its national identity, historical heritage, and cultural values. If a society detaches from its roots, it becomes difficult to stay united merely based on economic interests, leading to inevitable social disintegration. Therefore, he argues that social policies should consider not only economic prosperity but also cultural integrity. Durkheim's concept of collective consciousness and Gökalp's notion of "İctimai Mefkürecilik" significantly overlap. Both emphasize that societies should not be structured solely based on economic interests but should also be organized around cultural and spiritual ideals. The formation of a society around a shared ideal allows individuals to transcend a system based merely on economic division of labor and instead become members of a unified nation bound by common values and aspirations.

Keywords: Turkishness, Collective Consciousness, Economy, Historical Materialism, Social Idealism (İctimai Mefkürecilik), Mechanical-Organic Solidarity

Giriş

Toplumların oluşumu ve sürekliliği, yalnızca ekonomik faktörler üzerinden açıklanamayacak kadar karmaşıktır. İnsan toplulukları, ortak değerler, normlar ve kolektif bilinç etrafında şekillenerek bir kimlik kazanır. Émile Durkheim, toplumsal dayanışmanın mekanik ve organik olmak üzere iki temel biçimi olduğunu ileri sürerek, geleneksel toplumların ortak değerler etrafında, modern toplumların ise işbölümüne dayalı olarak örgütlendiğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, bireyin toplum içindeki yerini ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliğini anlamada önemli bir çerçeve

sunmaktadır.

Ziya Gökalp ise Durkheim'in bu görüşlerini Türk toplum yapısına uyarlayarak, ekonomik gelişimin tek başına yeterli olmadığını, millî kültürün korunması ve güçlendirilmesinin toplumsal bütünlük için vazgeçilmez olduğunu savunmuştur. Gökalp'e göre bir milletin temelini oluşturan unsurlar; dil, din, tarih bilinci ve ortak kültürel değerlerdir. Bu çerçevede, onun geliştirdiği "İctimai Mefkürecilik" kavramı, toplumların sadece maddî temellere değil, ortak manevî ideallere dayanması gerektiğini vurgular.

Karl Marx'ın tarihî maddecilik yaklaşımı,

toplumların üretim ilişkileri çerçevesinde şekillendiğini öne sürerken, Gökalp bu görüşe karşı çıkarak toplumların varlığını sürdürebilmesi için ekonomik kalkınmanın yanında kültürel unsurların da korunması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, bir toplum sadece ekonomik menfaatler temelinde bir arada kalamaz; kolektif bilinç ve ortak ülkü, millet olma sürecinin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Bu bağlamda, Durkheim'ın kolektif bilinç anlayışı ve Gökalp'in millî kimlik vurgusu, toplumların sürdürülebilirliği açısından benzer noktalar taşımaktadır. Ekonomik çıkarların ötesinde, ortak değerler etrafında şekillenen toplumsal yapı, bireyleri yalnızca işbölümüne dayalı bir sistemin parçası olmaktan çıkarıp, köklü bir milletin mensubu haline getirir. Bu makalede, Durkheim ve Gökalp'in toplum teorileri karşılaştırılarak, millî kimliğin ve kolektif bilincin toplumların devamlılığındaki rolü ele alınacaktır.

Émile Durkheim ve Toplumsal Değerler Temelli Sosyoloji

Modern sosyolojinin kurucusu “Émile Durkheim”, toplumların işleyişini ve dönüşümünü bireylerin ekonomik çıkarları veya maddi faktörlerle değil, toplumsal değerler, normlar ve kolektif

bilinçlerin belirlediğini savunur. Durkheim'a göre bireylerin davranışlarını şekillendiren bir sosyal yapı vardır. Bu sosyalyapının temel unsurlarını din, ahlak, hukuk ve gelenekler gibi kolektif bilinç oluşturur. Toplumun bireyleri sadece maddi çıkarlar doğrultusunda değil, bireylerin ortak değerlere bağlı olarak hareket ederler

Durkheim'a küçük toplumlar “mekanik” daha büyük toplumlarda “organik” dayanışma temel esastır. Modern toplumlarda görülen organik dayanışma, bireylerin farklı roller üstlendiği, uzmanlaşmanın arttığı ve iş bölümünün yoğun olduğu toplumlardır. Durkheim'e göre, organik dayanışma toplumların modernleşme sürecinde gelişmiştir.

Topumlarda bireyselleşmenin arttıkça kolektif bilinç zayıflar. Toplumun sağlam kalabilmesi için eğitim, din ve hukuk gibi sosyal kurumların kolektif bilinci koruyacak şekilde işlemesi gerekir.

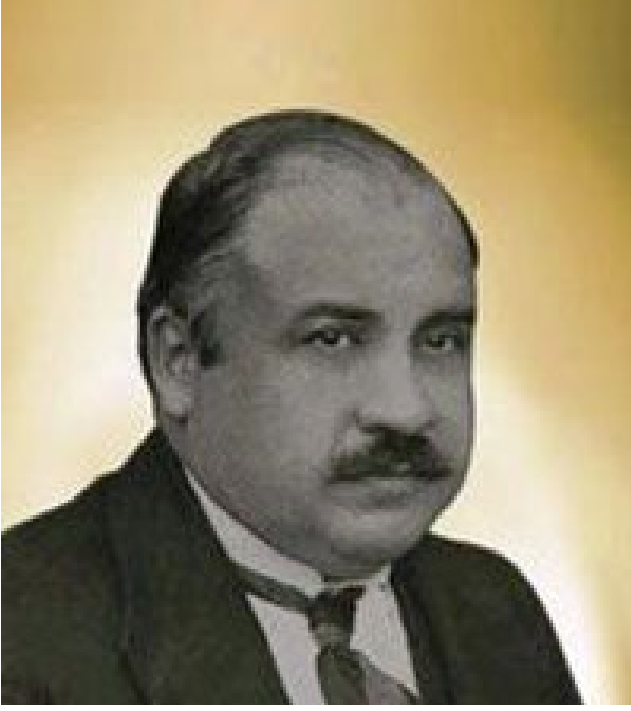
Türk sosyolojisinin kurucusu Ziya Gökalp de toplumun ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillenmediğini, millî değerler, kültürel unsurlar ve sosyal dayanışma ile güçlendiğini savunmuştur. Marx'ın ekonomik altyapıyı belirleyici unsur olarak görmesine karşın Gökalp, Durkheim gibi, toplumsal değişimin maddi faktörlerden çok kültürel değerler ve millî ülkülerle yönlendirildiğini ifade etmiştir. Ona göre, Türk toplumunun güçlü kalabilmesi ve gelişebilmesi için ekonomik kalkınma kadar, millî birlik ve ortak kültürel kimliğin (Türklük) de korunması gereklidir.

Durkheim sosyolojisi toplumların yalnızca ekonomik ilişkiler değil, bireyler arasındaki bağlarla, ortak değerler ve kolektif bilinçle kurulacağını savunur.

Ziya Gökalp de bu görüşten hareketle, Türk milletinin geleceğini yalnızca ekonomik ilerleme ile değil, millî ve kültürel ideallerle şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Gökalp'in İçtimaî Mefkûrecilik anlayışı, Durkheim'ın “kolektif bilinç” ve “dayanışma” kavramlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

Gökalp'in İçtimaî Mefkûrecilik Anlayışı

“Tarihî Maddecilik ve İçtimaî Mefkûrecilik”

Gökalp'in sosyolojiye dair temel yaklaşımlarını içeren önemli bir kavramı ifade eder.

Ziya Gökalp'in Tarihî Maddecilik ve İctimaî Mefkûrecilik adlı yazısı, tarihsel materyalizm ile toplumsal idealizm arasındaki farkları ele alarak Türk toplumunun geleceği açısından idealist bir yaklaşımı savunur.

Gökalp, Marxist tarih anlayışının toplumu sadece ekonomik altyapının belirlediğini öne süren indirgemeci yaklaşımını eleştirirken, milletlerin ve medeniyetlerin yalnızca maddi koşullara bağlı olarak şekillenmediğini, aksine millî mefkûrelerin (ideallerin) belirleyici olduğunu vurgular. Ona göre, toplumu ayakta tutan ve yönlendiren güç, maddi unsurlardan ziyade, ortak kültür ve ülkü birliğidir. Gökalp, Türk toplumunun gelişimi için millî ve manevi değerlerin korunmasının ve güçlendirilmesinin zorunluluğunu ortaya koyar.

Karl Marx'ın Tarihî Maddecilik Anlayışına Karşılık İctimaî Mefkûrecilik

Tarihî Maddecilik, ekonomik altyapının toplumsal yapı ve kültürü belirlediği görüşüdür. Karl Marx'ın Tarihî Maddecilik (historical materialism) görüşü, tarihin temel belirleyicisinin ekonomik yapı olduğunu savunur. Marx'a göre, toplumların gelişimi üretim araçlarına sahip olanlarla olmayanlar arasındaki sınıf mücadelesi

tarafından şekillenir. Ekonomik altyapı (üretim ilişkileri ve üretim güçleri), hukuk, siyaset, din ve kültür gibi üstyapıyı belirler.

Marx'a göre tarih, insanların bilinçlerinden bağımsız olarak, maddi üretim koşullarına ve sınıf çatışmalarına göre ilerler. Marx, kapitalizmin de bu süreç içinde zorunlu olarak yerini sosyalizme ve nihayetinde sınıfsız bir topluma bırakacağını öngören görüşlerini ihtiva eder. Gökalp, bu bakış açısını da eleştirir. Türkçülük anlayışının yalnızca ekonomik sebeplerle ortaya çıkmadığını savunur. Onun görüşüne göre, Türkçülük, toplumun kültürel ve sosyal yapısındaki değişikliklerden, dini kimliklerden ve halkların bilinç düzeylerinden etkilenmiştir. Gökalp, ekonomik temelli açıklamalardan çok, toplumların manevi, kültürel ve sosyal dönüşümünü ön planda tutar.

İctimaî Mefkûrecilik sosyal ideallerin belirli olduğu bir bakış açısına sahiptir.

Ziya Gökalp'in İctimaî Mefkûrecilik anlayışı, toplumların gelişiminde ortak kültürel değerler, millî ülküler ve manevi hedefler daha öncelikli değerlerdir. Dil, din, vatan, bayrak birliği olmadan ekonomik özgürlükten bahsedilemez.

Türk toplumunu bir arada tutan temel unsur ekonomik çıkar değil, ortak bir mefkûre (ülkü)dür. **Toplumu şekillendiren temel faktörler: ortak dil, din, tarih ve kültürel değerlerle beslenen millî şuurdur.** Bu nedenle, milletlerin tarih sahnesindeki varlığı ve devamlılığı, sahip oldukları maddi güçlerden çok, onları birleştiren manevi ideallerin gücüne bağlıdır.

Gökalp, Marx'ın tarihî maddeciliğine karşıdır. Bir milletin güçlü olması için sadece sanayileşmesi veya ekonomik açıdan kalkınması yeterli değildir; ortak bir millî ruh da geliştirmek de gerekir.

Toplumun dönüşümlerinde de esas: bilimsel teknik ilerlemeler alırken, kültürel ve ahlaki değerlerini koruması gerekir. Batılılaşma milli kimliği koruyarak mümkündür. İctimaî Mefkûrecilik, ekonomik, bilimsel kalkınmayla beraber millî bilincin güçlendirilmesi demektir.

Gökalp, bu nedenle Durkheim gibi sosyal teorisyenlere yakın durarak, toplumların tarihsel ve kültürel dönüşümünü, ekonomi ve materyal

faktörlerden bağımsız olarak, toplumsal değerlerin, geleneklerin ve bireylerin sosyal bağlarının etkisiyle açıklamaya çalışır.

Türkçülük bir ulus oluşturma çabası olarak gelişmiş ve tarihî süreç içinde Türk ulusunun kimlik, kültür ve sosyal yapısını yeniden inşa etmek idealiyle ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, Türkçülük sadece bir kültürel hareket değil, toplumsal bir dönüşüm sürecidir.

Gökalp'in Bakışıyla Emile Durkheim ve Karl Marx'

Ziya Gökalp "**Tarihsel Materyalizm ve Sosyal İdealizm**" başlığında ele aldığı temel soru, Karl Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışını mı yoksa Emile Durkheim'in sosyal idealizm anlayışını mı daha uygun olacağı tartışmasıdır.

Marx'a göre toplumların ekonomik temellerle gelişir sosyal tabakalar ve yapılar, altyapıya yani üretim ilişkilerine dayalı olarak şekillenir.

Türkçülük hareketi esasen ekonomik değişimlerle ilişkilidir; ancak bu bakış açısı yetersizdir. Durkheim'in sosyal idealizm teorisinde, toplumsal değişim, bireylerin toplumsal bilinçlerini, değerlerini ve normlarını etkileyen kültürel ve sosyal faktörlere dayalıdır.

Gökalp'e göre, Türkçülük bu tür kültürel ve sosyal faktörlerin etkisiyle gelişmelidir. Ekonomik temellerin ötesinde, toplumsal yapıyı şekillendiren faktörler kültürel değişim ve sosyal yapıdaki farklılaşma etkilidir.

Gökalp'in Türkçülük anlayışında, toplumsal yapının dönüşümü, dilsel ve kültürel değişimlerin etkisi, ekonomi kadar önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Gökalp, Türkçülüğün yalnızca ekonomik temellere dayanan bir hareket olmadığını, daha çok sosyal ve kültürel bir dönüşümün ürünü olduğunu savunur.

Türkiye'de Türkçülük Durkheim'in toplumsal işbölümü teorisi çerçevesinde gelişmiştir. Durkheim'in toplumsal işbölümü teorisine göre, toplumlar gelişip farklılaşırken, işbölümünün artmasıyla birlikte toplumsal uyumun ve dayanışmanın da güçlendiği bir süreç başlar.

Türkçülüğün Yapılanmasının Tarihi

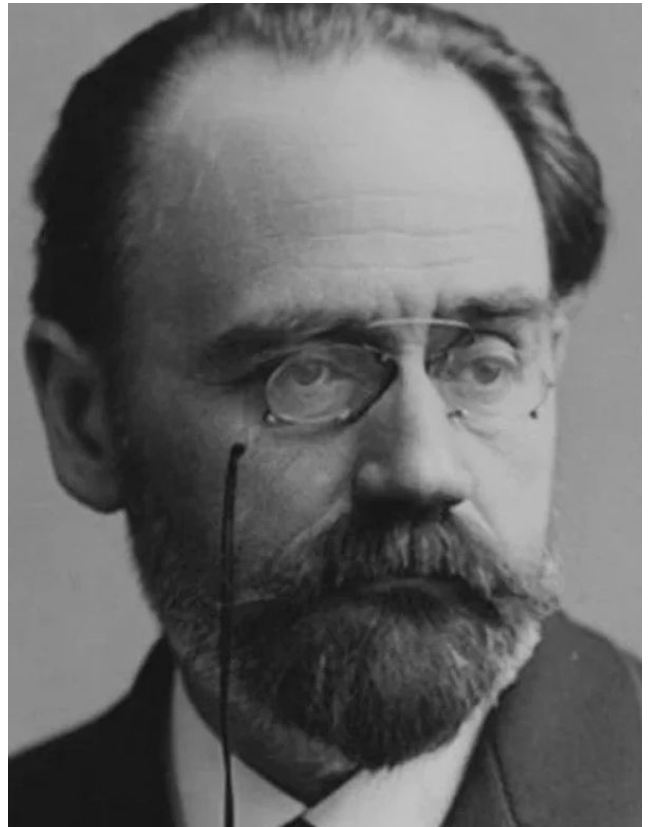
Türkçülüğün kurucularından Ahmed

Vefik Paşa ve Süleyman Hasani Paşa, Osmanlı Devleti'nde Türklük kavramının şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır. Osmanlı toplumunun dini yapılarından ulusal kimliklere doğru kayış, bu iki figürün Türkçülük düşüncesine yaptığı katkılarla daha belirginleşmiştir. İki isim de, Osmanlı'da dinsel cemiyetlerin zayıflaması karşısında, "millet" kavramı etrafında bir ulusal kimlik inşa edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu dönüşüm, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Türkçülüğün Osmanlı'daki ilk kurucuları, dil, tarih ve kültür alanlarında yaptıkları derinlemesine çalışmalarla, Ahmed Vefik Paşa ve Süleyman Hasani Paşa'dır.

Ziya Gökalp'e Göre Tarihî Maddecilik ve İçtimaî Mefkûrecilik

Durkheim ve Marx toplumsal olayları doğa yasalarına benzer bir şekilde açıklamaya çalışmış, ancak bu açıklamaları farklı temellere dayandırmışlardır. Marx'ın tarihsel maddecilik teorisine göre, toplumsal olayların temeli ekonomik ilişkilerde yatar. Marx'a göre, toplumsal

yapılar ve kurumlar, ekonomik temele dayalı olarak şekillenir. İktisadî olaylar, toplumsal yapıyı belirler, diğer sosyal olaylar, ekonomik yapının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Dini, kültürel, ahlaki ya da siyasal kurumlar, doğrudan ekonomik süreçlerden türemeyen “gölge hâdiseler”dir, yani toplumsal yapının “yansımaları”dır.

Marx toplumsal olayları ekonomik perspektiften değerlendirir. Marxa göre ekonomi dışındaki her şey ekonominin sadece bir sonucu dur, diğerleri “gölge hâdiseler”dir. Din, hukuk gibi unsurlar, toplumsal yapıyı belirleyen asıl güçlerin “gölgesi” olarak görülür.

Durkheim’a göre, sosyal yapılar yalnızca ekonomik faktörlerle şekillenmez. Din, ahlak, hukuk gibi toplumsal kurumlar, eşit derecede önemlidir. İktisadî hâdiselerle dinî, ahlâkî ya da siyasî hâdiseler arasında bir ayrım yoktur; her biri toplumsal yapının vazgeçilmez parçalarıdır ve toplumun işleyişini sürdürmesinde önemli işlevler üstlenirler. Durkheim sosyolojik anlayışında “gölge hâdiseler” reddedilmiştir.

Marx ve Durkheim arasındaki bu temel farklar, onların sosyolojik anlayışlarının da ne kadar farklı yönlere evrildiğini gösterir. Marx, toplumsal olayları ekonomik temele dayandırırken, Durkheim toplumsal kurumları daha geniş bir işlevsel bakış açısıyla ele alır. Bu iki yaklaşım, toplumsal olayları açıklamak için birbirini tamamlayan, ancak aynı zamanda birbiriyle çelişen iki farklı sosyolojik perspektif sunar.

Durkheim’ın sosyolojik perspektifi, toplumun ekonomik ve içtimai yapısının birbiriyle nasıl ilişkilendiğini, aynı zamanda toplumsal vicdanın rolünü vurgulamaktadır.

Marx’a göre halk yalnızca işçi sınıfından ibaret kabul edilirken, Gökalp halkın tanımının çok daha geniş olduğunu, her meslek grubunun, hukuken eşitlik kabul eden sosyal tabakaların halktan sayılması gerektiğini savunmaktadır. Burada önemli bir nokta, halkın hukuken eşitliği kabul eden ve ortak bir vicdanı paylaşan bireylerden oluşmasıdır.

Durkheim’ın sosyolojisinde: Toplumsal dayanışma sadece ekonomik ilişkilerle değil,

toplumun kültürel ve ideolojik unsurlarıyla da şekillenir. İktisadi olaylar toplumsal yapıyı etkilerken, toplumsal yapının değişimi de iktisadi süreçleri etkileyebilir. Durkheim’ın “organize cemiyet” ve “segmenter cemiyet” gibi kavramları, toplumun farklı aşamalarındaki iş bölümüne ve bu bölümün toplumsal dayanışmayı nasıl şekillendirdiğine ışık tutar.

Bu noktada, “maşeri teoriler” kavramı öne çıkmaktadır.

Maşerî Teoriler ve Mefkûrelerin Doğuşu

Gökalp, toplumların yalnızca ekonomik faktörlerle şekillenmediğini, kültürel ve toplumsal yapılarla da derinden bağlantılı olduğunu vurgular.

Durkheim’ın toplumsal yapı üzerine olan görüşlerine daha yakın bir yaklaşım benimseyen Gökalp, kolektif tahayyüllerin, yani toplumun ortak hayal ve inançlarının toplumsal yapıları ve bireylerin davranışlarını şekillendirdiğini belirtir. Bu “hayali kolektif”, toplumun ortak değerleri, normları ve sembollerini içerir ve bunlar, toplumda bir arada yaşamayı mümkün kılan temel bağlardır. Gökalp’e göre, bu kolektif tahayyüller, bireylerin toplumsal bağlarını oluştururken, toplumda birliği sağlayan en güçlü unsurdur.

Gökalp, toplumsal yapıyı sadece işçi sınıfı ile sınırlı görmeyerek, farklı meslek gruplarının da toplumun şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını savunur. Ona göre, yalnızca işçilerin değil, aynı zamanda loncalar, esnaf ve diğer sosyal grupların da toplumsal yapıyı şekillendirdiği düşünülmelidir. Bu anlayış, toplumun sadece ekonomik temelleriyle değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapılarıyla da şekillendiğini ifade eder. Gökalp, toplumu çok boyutlu bir yapıya sahip olarak ele alır ve toplumsal yapının çeşitli unsurlarının birbirini tamamladığını ileri sürer.

Gökalp’in toplumsal teorileri, Marx’ın dar ekonomik determinismine karşı durarak, toplumların yalnızca ekonomik faktörlerle değil, kültürel ve sosyal yapılarla da şekillendiğini ortaya koyar. Bu perspektif, toplumsal hareketlerin ve yapılarının anlaşılmasında daha geniş ve derinlemesine bir bakış açısı sunar.

Durkheim’a göre, “maşerî ter’iler” (toplumsal

hareketler) toplumlar için, aynı zamanda toplumun iç yapısının da bir yansımasıdır. Bu hareketler, genellikle toplumsal buhranlar ve toplumsal kesitlerdeki büyük değişimlerle şekillenir. Bu bağlamda, toplumsal bir hareketin gerçek anlamda mefkûre halini alabilmesi için, yalnızca bir grubun ilgisini çekmesi yetmez; bunun, bütün toplumun ortak bir değer olarak kabul etmesi gerekir. Türkçülük hareketinin evrimi buna örnek teşkil eder. Başlangıçta sadece belirli bir zümreye hitap eden bu fikir, zamanla halkın genelinin benimsediği bir mefkûreye dönüşmüştür.

“Maşerî Teoriler ve Mefkûrelerin Doğuşu”, toplumsal dönüşümde maddi unsurların tek başına yeterli olmadığını, toplumların ortak inanç ve idealleriyle şekillendiğini savunan bir metindir. Gökalp, bu eserinde, Türk toplumunun güçlü ve bağımsız bir gelecek inşa edebilmesi için Batı’nın bilim ve teknolojisini alırken, kendi millî mefkûresini ve kültürel kimliğini koruması gerektiğini vurgular.

Mefkûrelerin Doğuşu, toplumsal duyguların ve kolektif heyecanların bir sonucudur. Durkheim, bu duyguların bazen dini, bazen estetik, bazen ise ahlaki bir çerçeveye bürünebileceğini belirtir. Bu bağlamda, insanlar bir fikri ya da hareketi “mukaddes” ya da “doğru” olarak kabul ettiklerinde, bu onların içsel, duygusal bağlarının bir göstergesidir. Yani, bir fikrin ya da hareketin toplumsal kabul görmesi, yalnızca mantıklı olmasıyla değil, aynı zamanda duygusal bir bağ kurabilmesiyle mümkündür.

Durkheim’a göre, toplumsal değişimler yalnızca ekonomik ya da siyasi faktörlerden kaynaklanmaz; aynı zamanda toplumsal yapının derinlerinde yatan sosyal morfoloji de büyük bir rol oynar. Toplumun nüfusu, iş bölümü, meslek gruplarının varlığı ve bunlar arasındaki ilişkiler, mefkûrelerin doğuşunu ve güçlenmesini etkileyen unsurlar arasında yer alır. Türkçülük gibi bir hareketin ortaya çıkışı da, toplumun yapısal dönüşümüne paralel bir gelişimdir (Gökalp, 1968. 62-72).

Sonuç

Türkçülük hareketi, Durkheim’in toplumsal yapılarla ilgili teorisinin somut bir örneğini teşkil

etmektedir. Toplumdaki değişim, dini ve etnik aidiyetlerden kültürel ve milliyetçi aidiyetlere doğru bir evrim göstermiştir. Bu süreç, sosyal yapının içindeki çeşitli öğelerin etkileşimiyle şekillenen ve toplumsal yapıyı dönüştüren bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Durkheim’in “maşerî ter’iler” kavramı, bu dönüşümün ruhunu ve toplumsal enerjisini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu dosya, Türkçülük ve milliyetçilik anlayışlarının tarihsel gelişimi, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ortaya çıkan toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimleri ele almaktadır. Bu süreç, farklı kavimlerin, özellikle de Arnavutların ve Türklerin, kendi kimliklerini yeniden tanımlamak için gösterdikleri çabaları içerir. Dini aidiyetin zayıflaması ve kültürel aidiyetin ön plana çıkması, bu dönüşümün önemli bir parçasıdır.

Arnavutlar örneğinde olduğu gibi, dini camianın zayıflaması ve kültürel bağların güçlenmesi, toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmiştir. Toska’lar, Bektaşiliği terk ederek, kendi dillerini ve kültürlerini geliştirmeye yönelmişlerdir. Bu durum, milliyetçilik akımlarının da etkisiyle, toplumların etnik kimliklerini yeniden tanımlama sürecini başlatmıştır. Türkçülük de benzer bir evrim geçirmiştir ve bu hareketin temelleri, eğitim kurumlarında atılmıştır.

Türkçülük hareketinin başlangıcı, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki toplumsal dönüşümle paralel bir gelişim göstermektedir. Sultan Abdülaziz dönemi, dini bağlılığın zayıfladığı, ancak kültürel ve etnik kimliklerin daha belirgin hale geldiği bir dönemdir. Bu dönemde, Ahmet Vefik Paşa ve Süleyman Paşa gibi figürler, Türkçülük düşüncesini yaymaya çalışmışlar ve dil, kültür gibi unsurlar üzerinden toplumu yeniden şekillendirmeyi hedeflemişlerdir.

Türkçülük, başlangıçta entelektüel çevrelerde varlık gösterirken, zamanla halk arasında da kabul görmeye başlamıştır. Ancak bu süreç, sadece bir fikir hareketi olmaktan çıkmış, toplumsal bir harekete dönüşmüştür. Eğitimli sınıflar, bu hareketi hem kültürel bir diriliş hem de siyasi bir

özüm olarak görmüşlerdir. Türkçölük, sadece bir etnik kimlik inşası değil, aynı zamanda toplumsal bir değışim hareketi olarak karşımıza çıkmıştır.

Türkçölüğün toplumsal yapıyı dönüştürmesinin en önemli unsurlarından biri, millî iktisadın doğuşu olmuştur. Türkçölük hareketi, kültürel uyanışla birlikte, ekonomik bağımsızlık ve kendi kendine yeterlilik sağlamak amacıyla millî iktisat anlayışını geliştirmiştir. Bu, yerli üretimin, sanayinin ve ticaretin desteklenmesi gerektiğı fikrini ortaya

çıkarmıştır. Ancak bu anlayış, teorik düzeyde kalmış ve uygulamada zorluklarla karşılaşmıştır.

Milli iktisadın gelişimi, ekonomik faktörlerin de toplumsal hareketleri şekillendirdiğini gösterir. Durkheim'in toplumsal yapı ve değışim üzerine olan teorisi, Türkçölük hareketinin hem ideolojik hem de ekonomik boyutlarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu hareket, sadece kültürel bir kimlik inşa etmeye değil, aynı zamanda ekonomik bağımsızlık arayışına da hizmet etmiştir.

Türkçülüğün ideolojik temelleri, dil ve kültürün yanı sıra, millî hukuk, ahlâk ve eğitim gibi farklı toplumsal alanlarda da kendini göstermiştir. Bu anlayış, Türkçülüğün sadece etnik bir kimlik arayışı olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıyı yeniden inşa etmeye yönelik bir ideoloji olduğunu ortaya koymaktadır. Durkheim'in toplumsal dönüşümdeki rolü, bu çok yönlü değişimi açıklamak için kullanılabilir.

Türkçülük hareketi, Osmanlı'daki ümmetçilik anlayışının zayıfladığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Ümmetçilikten kültürel ve milliyetçi kimliklere doğru bir geçiş söz konusu olmuştur. Bu geçiş, toplumsal yapının evrimini ve kültürel kimliklerin ön plana çıkmasını sağlayan bir süreçtir. Durkheim'in teorileri, bu tür toplumsal dönüşümlerin nasıl işlediğini anlamamızda önemli bir rehberdir.

Türkçülük hareketinin gelişimi, toplumsal yapının dönüşümüyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu hareket, başlangıçta bir fikir olarak ortaya çıkmış, zamanla toplumun her kesimine yayılmış ve milliyetçi bir harekete dönüşmüştür. Bu süreç, Türk halkının kültürel ve toplumsal kimliklerinin yeniden şekillenmesiyle paralel olarak ilerlemiştir.

Türkçülüğün bir diğer önemli boyutu, millî iktisadın geliştirilmesidir. Bu anlayış, sadece ekonomik bağımsızlık için değil, aynı zamanda toplumsal yapının güçlendirilmesi için de önemli bir araç olarak görülmüştür. Millî iktisat anlayışının teorik düzeyde ortaya çıkması, Türkçülük hareketinin ekonomik anlamda da şekillenmesini sağlamıştır.

Bu süreçte, kültürel ve ekonomik unsurların birleşimi, Türkçülüğün daha geniş bir toplumsal hareket halini almasına yol açmıştır. Türkçülük, sadece bir kültürel uyanış değil, aynı zamanda toplumsal yapının güçlendirilmesi ve ekonomik bağımsızlığın sağlanması amacıyla ortaya çıkan bir hareket olmuştur. Durkheim'in toplumsal yapılar üzerindeki etkisi, bu hareketin toplumsal dönüşümdeki rolünü anlamamıza yardımcı olur.

Türkçülük hareketinin gelişimi, dil ve kültür gibi unsurların ön plana çıkmasıyla mümkün olmuştur. Bu, toplumsal yapının dönüşümüne

yol açan bir faktördür. Türkçülük, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde, Türk milletinin kimliğini yeniden inşa etmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Türkçülük hareketi, toplumsal değişimin bir sonucu olarak gelişmiş ve Türk milletinin kültürel ve ekonomik bağımsızlığını sağlamaya yönelik bir ideoloji halini almıştır. Bu süreçte, kültürel unsurların ve millî iktisadın ön plana çıkması, toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmiştir. Durkheim'in toplumsal yapı ve değişim üzerine olan teorileri, bu dönüşümün nasıl gerçekleştiğini anlamamızda önemli bir araçtır.

Türkçülük hareketi, sadece bir etnik kimlik oluşturma ötesine geçerek, bir toplumsal dönüşüm hareketine dönüşmüştür. Bu dönüşüm, Türk milletinin kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Türkçülük, bir ideoloji olarak, toplumsal yapının her alanında etkili olmuştur ve Türk milletinin bağımsızlık yolundaki mücadelesinin önemli bir parçası olmuştur.

Sonuç olarak, toplumların sürdürülebilirliği yalnızca ekonomik çıkarlarla değil, kolektif bilinç, ortak değerler ve kültürel miras ile sağlanmaktadır. Émile Durkheim'in mekanik ve organik dayanışma kavramları, toplumların yapısını anlamada önemli bir çerçeve sunarken, Ziya Gökalp'in "İçtimai Mefkûrecilik" anlayışı, Türk milletinin varlığını sürdürebilmesi için millî kültür, dil, din ve tarih bilincinin korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Karl Marx'ın tarihî maddecilik yaklaşımı üretim ilişkilerine odaklanırken, Gökalp toplumların yalnızca ekonomik temellere dayanamayacağını, kolektif bilinç ve manevi değerlerin bir milletin birlik ve dayanışmasını sağladığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla, toplumsal düzenin ve millet bilincinin devamlılığı için ekonomik kalkınmanın yanı sıra kültürel ve manevi unsurların da korunması gerekmektedir.

Kaynak

Gökalp, Ziya, (1968). Türkçülüğüm Esasları, Varlık Yayınları, İstanbul.

GAZETE, DERGİ VE SOSYAL MEDYANIN CEHALETİ VE GAFLETİ ENGELLEMEDEKİ ROLÜ

Mehmet Garip SİPER

Özet

Gazeteciliğin tarihi, yazılı basın başlangıcından günümüz dijital medya çağrışımlarına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu süreç, başlangıçta sadece el yazmaları ve matbaanın etkisiyle sınırlıydı, ancak medya teknolojisinin ilerlemesiyle birlikte gazetecilik, toplumsal anlamda büyük bir güç haline gelmiştir. Medyanın toplumsal rolü, kamuoyunun şekillendirilmesi ve bilgilendirilmesi adına kritik bir işlev üstlenmiş, toplumu bilgilendirme, eğitme ve eğlendirme işleviyle geniş bir etki alanı oluşturmıştır. Günümüzde sosyal medyanın yükselmesi, geleneksel medya anlayışını dönüştürmüş ve halkın haber alım biçimlerini değiştirmiştir. Sosyal medya, bireylerin seslerini duyurabildiği, haber paylaşımı yapabildiği ve tartışma başlatabildiği bir platform haline gelmiştir. Bununla birlikte, sosyal medya algı yönetimi, dezenformasyon ve manipülasyon gibi yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Dijitalleşme, medya sektörünü yeniden şekillendirirken, haberlerin hızla yayıldığı, etkileşimli ve çok katmanlı bir ortam yaratmıştır. Medyanın demokratik işleyiş üzerindeki etkisi de büyük bir önem taşımaktadır. İyi işleyen bir medya sistemi, demokratik toplumların en temel unsurlarından biri olarak kabul edilirken, medyanın bağımsızlığı ve objektifliği de bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, medya sahipliğinin büyük bir kısmının birkaç elin altında toplanması, bağımsız gazeteciliği zayıflatarak kamuoyunun doğru bilgilendirilmesinde sorunlar yaratmaktadır. Bu durum, halkın manipülasyona daha açık hale gelmesine neden olabilir. Dijital medya ve sosyal medyanın yükselişi, geleneksel medyanın işlevini ve toplumsal etkisini yeniden şekillendirirken, bu dönüşüm medyanın geleceğini belirleyecek en önemli faktörlerden biri olma yolunda ilerlemektedir. Medyanın hızla dijitalleşen yapısı, iletişimdeki gücü artırırken, demokratik süreçlerin korunması ve doğru bilginin yayılması adına önemli sorumluluklar da yüklemektedir.

Anahtar Kelimeler: gazete, sosyal medya, dijitalleşme, cehalet, gaflet

The Role of Newspapers, Magazines, and Social Media in Preventing Ignorance and Negligence

Abstract: newspapers, social media, digitalization, ignorance, complacency.

The history of journalism spans a wide range, from the early days of written press to the contemporary digital media era. Initially, it was limited to manuscripts and the impact of printing, but with advancements in media technology, journalism has become a significant societal force. The role of the media in society has been critical, shaping public opinion and providing information, education, and entertainment to a broad audience. Today, the rise of social media has transformed the traditional media landscape and changed how the public receives news. Social media has become a platform where individuals can voice their opinions, share news, and start discussions. However, it has also brought new challenges such as perception management, misinformation, and manipulation. Digitalization has reshaped the media industry, creating a fast-paced, interactive, and multi-layered environment for news dissemination. The impact of media on democratic processes is of paramount importance. A well-functioning media system is considered one of the core elements of democratic societies, with media independence and objectivity playing a critical role in this process. However, the concentration of media ownership in a few hands weakens independent journalism, leading to issues in accurate public information dissemination. This situation can make the public more susceptible to manipulation. In conclusion, the rise of digital and social media is reshaping the functions and societal impact of traditional media, and this transformation is one of the most important factors in determining the future of media. The rapidly digitalizing nature of the media enhances communication power but also places significant responsibility on ensuring democratic processes are maintained and accurate information is spread.

Die Rolle von Zeitungen, Zeitschriften und sozialen Medien bei der Verhinderung von Ignoranz und Nachlässigkeit

Die Geschichte des Journalismus reicht weit zurück, von den frühen Tagen der geschriebenen Presse bis hin zur modernen digitalen Medienära. Anfangs war sie auf Manuskripte und den Einfluss des Drucks beschränkt, aber mit den Fortschritten in der Medientechnologie ist der Journalismus zu einer bedeutenden gesellschaftlichen Kraft geworden. Die Rolle der Medien in der Gesellschaft war entscheidend und prägte die öffentliche Meinung sowie die Bereitstellung von Informationen, Bildung und Unterhaltung für ein breites Publikum. Heute hat der Aufstieg sozialer Medien die traditionelle Medienlandschaft transformiert und verändert, wie die Öffentlichkeit Nachrichten empfängt. Soziale Medien sind zu einer Plattform geworden, auf der Einzelpersonen ihre Meinungen äußern, Nachrichten teilen und Diskussionen anstoßen können. Sie haben jedoch auch neue Herausforderungen wie Wahrnehmungsmanagement, Fehlinformationen und Manipulation mit sich gebracht. Die Digitalisierung hat die Medienindustrie umgestaltet und eine schnelllebigere, interaktive und vielschichtige Umgebung für die Verbreitung von Nachrichten geschaffen. Die Auswirkungen der Medien auf demokratische Prozesse sind von größter Bedeutung. Ein gut funktionierendes Mediensystem gilt als eines der Kernmerkmale demokratischer Gesellschaften, wobei Medienunabhängigkeit und Objektivität eine entscheidende Rolle in diesem Prozess spielen. Allerdings schwächt die Konzentration der Medienbesitzverhältnisse in wenigen Händen den unabhängigen Journalismus und führt zu Problemen bei der genauen Verbreitung öffentlicher Informationen. Diese Situation kann die Öffentlichkeit anfälliger für Manipulationen machen. Abschließend lässt sich sagen, dass der Aufstieg von digitalen und sozialen Medien die Funktionen und gesellschaftlichen Auswirkungen der traditionellen Medien umgestaltet und diese Transformation einer der wichtigsten Faktoren bei der Bestimmung der Zukunft der Medien ist. Die rasante Digitalisierung der Medien verstärkt die Kommunikationskraft, stellt jedoch auch eine erhebliche Verantwortung sicher, um demokratische Prozesse aufrechtzuerhalten und genaue Informationen zu verbreiten.

Schlüsselwörter: Zeitungen, soziale Medien, Digitalisierung, Unwissenheit, Selbstzufriedenheit

Giriş

Bilginin hızla yayıldığı günümüz dünyasında medya, toplumların gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Başlangıçta yalnızca bir haber kaynağı olarak ortaya çıkan gazeteler, dergiler ve sosyal medya, zamanla daha geniş bir etki alanına sahip olmuştur.

Bu mecralar, bireylerin yalnızca kendi çevrelerinde meydana gelen olayları değil, dünya genelindeki gelişmeleri de öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu süreç, bireylerin küresel olaylara duyarlı hâle gelmelerini ve farkındalıklarını artırmalarını mümkün kılmıştır. Artık, bilgiye ulaşmak yalnızca büyük şehirlerde yaşayan elit bir kesimin ayrıcalığı

değil, her bireyin erişebileceği bir imkândır.

Gazeteciliğin kökeni, 17. yüzyılın başlarına kadar uzanır. İlk gazeteler, belirli bölgelerde yayımlanan el yazmaları olarak ortaya çıkmış, zamanla yazılı basının gelişmesiyle daha geniş kitlelere ulaşan araçlara dönüşmüştür. Bu yazılı kaynaklar, insanlar arasında bilgi paylaşımını hızlandırmış ve toplumların daha bilinçli hâle gelmelerine olanak sağlamıştır. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, gazetelerin işlevi değişmiş ve yeni medya araçları ortaya çıkmıştır. Bugün, sosyal medya platformları ve dijital gazetecilik, bilgiyi çok daha hızlı bir biçimde yayma gücüne sahiptir.

Gazeteler ve dergiler, toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminde önemli bir araç olmuştur. Bu yayınlar, bireylere dünyayı tanıtmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal değerler ve normlar hakkında da derinlemesine bilgi sunar. Geçmişte, halkın bilgiye ulaşma oranı oldukça sınırlıydı; ancak gazeteler sayesinde, günlük yaşamla ilgili pek çok konu hakkında bilgi sahibi olmak mümkün hale gelmiştir. Bu gelişim, bilgiye ulaşmayı sadece belirli bir sınıfın hakkı olmaktan çıkarıp, toplumun her kesimine yayılmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte, gazeteler ve dergiler sadece birer haber kaynağı olmanın ötesinde, toplumsal

sorunlara dikkat çekmek, toplumsal hareketleri desteklemek ve bilinçlenmeyi teşvik etmek gibi görevler de üstlenmiştir. Sosyal meseleler, ekonomik krizler ve kültürel değişim süreçleri hakkında yapılan yayınlar, insanların düşünsel gelişimine katkı sağlamakta, onları eleştirel düşünmeye teşvik etmektedir. Bu bağlamda, gazeteciliğin rolü yalnızca haber vermekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumların şekillenmesinde de önemli bir araç olmuştur.

Günümüzde, dijitalleşen medya dünyasında, sosyal medya platformları önemli bir yer tutmaktadır. Bu platformlar, haberlerin hızla yayılmasını sağlayarak bireylerin küresel olaylara anında müdahil olmasına olanak tanımaktadır. Eskiden sadece gazetelerde yer bulabilen haberler, artık sosyal medya sayesinde saniyeler içinde milyonlarca insana ulaşabiliyor. Bu durum, insanların daha hızlı bir şekilde bilgi edinmelerini ve toplumsal olaylara daha duyarlı hale gelmelerini sağlamıştır. Ancak, bilgiye erişimin bu kadar kolaylaşması, yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon gibi tehlikeleri de beraberinde getirmiştir.

Her ne kadar medya, bilgiye erişim sağlamada önemli bir araç olsa da, doğru bilgilere ulaşmak her zaman garanti değildir. İnsanlar, haberlerin doğruluğunu sorgulamadan kabul etme eğiliminde olabilirler, bu da cehalet ve gaffetin yayılmasına yol açabilir. Bu yüzden, medya araçlarının bilinçli bir şekilde kullanılması, bireylerin yalnızca bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda bu bilgileri eleştirel bir gözle değerlendirmelerini de sağlayacaktır. Bu noktada, gazeteciliğin ve medya organlarının sorumluluğu da büyüktür; çünkü doğru ve tarafsız bilgi sunmak, toplumsal bilinçlenme için temel bir ilkedir.

Gazeteler ve dergiler, toplumsal değişimin motorlarından biri olmuş, bireylerin bilgiye erişimini hızlandırarak, cehaletin ve gaffetin ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu medyanın gelişimi, sosyal medya araçlarının hayatımıza girmesiyle daha da hızlanmış ve bilgi çağının kapılarını aralamıştır. Ancak bu süreç, sadece bilgiye ulaşmanın ötesinde, doğru bilgiye

erişimi ve bunu anlamlı bir biçimde kullanmayı gerektirir. Bu da, medya organlarının ve bireylerin ortak sorumluluğudur.

Gazete Kelimesinin Kökeni

İtalyanca “gazeta,” Türkçeye geçmiş olan “gazete” kelimesinin kökenidir. İtalyanca “gazeta,” küçük bir kağıt parçası veya gazete anlamında kullanılırdı. Bu kelime, Venedik’te 16. yüzyılda basılan ilk haber bülteni türlerinden alınmıştır. “Gazeta” kelimesi, aynı zamanda eski İtalyan sikkelerinden biri olan “gazetta” ile ilişkilidir; bu sikkenin adı, gazetenin fiyatıyla aynıydı ve bu da gazetenin adının kökenini açıklamaktadır.

Diğer dillerde gazete ve gazete ile ilgili diğer Türler

İtalya’daki bu gelişmeler, gazeteciliğin ve basılı yayıncılığın Avrupa’da yayılmasına yol açtı ve bu kelime zamanla diğer dillerde de benzer anlamlarla kullanılmaya başlandı. Türkçeye de bu şekilde geçmiş olan “gazete” kelimesi, günümüzde yaygın olarak “haber bülteni” veya “günlük yayın” anlamında kullanılmaktadır. Farsçadaki “gazete” kelimesi, “ruzname” olarak bilinir. Bu terim, kelime anlamıyla “günlük yazı” veya “günlük not” anlamına gelir. Arapçada “gazete” kelimesi, genellikle “ceride” veya “sahifa” olarak kullanılır. Her iki terim de gazeteyi ifade etmek için yaygın bir şekilde kullanılır, ancak anlamları arasında bazı farklar bulunmaktadır.

Dergi, gündelik olmayıp belli zamanlarda çıkan ve hedef olarak seçtiği konulardaki çeşitli yazıları içine alan süreli yayın...

Eski Türkçe térgü “sofra, sofradaki çeşitli yemek” sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe tér- “dermek” fiilinden Yeni Türkçe +gU ekiyle türetilmiştir.

Mecmua (Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayın, dergi)

Bilgi Çağında Gazete

Bilgi çağında yaşıyoruz ve bu çağda, bireylerin bilgiye erişimi her zamankinden daha hızlı ve kolay hale gelmiştir. Gazete, dergi ve sosyal medya gibi bilgi kaynakları, bireyleri yalnızca yaşadıkları coğrafyanın sınırlarıyla sınırlı bir görüşe mahkûm

olmaktan kurtarır. Günümüzde dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen bir olay, aynı anda milyonlarca insan tarafından öğrenilebilmektedir. Bu durum, bireylerin yaşanan olaylara duyarsız kalmasını imkânsız hale getirmektedir. Artık ne cehalet ne de gaffet, bireysel bir mazeret olarak kabul edilebilir.

Özellikle gazeteler ve dergiler, bir zamanlar halkın temel bilgi kaynağı olarak toplumun bilinçlenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Geçmişte insanlar, yaşadıkları çevredeki olaylar dışında çok az bilgiye sahipken, gazeteler sayesinde ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etme imkânına kavuşmuştur. Toplumun sosyal, ekonomik ve politik farkındalığını artıran bu yayınlar, cehaletin yayılmasını önleyen bir kalkan işlevi görmüştür. Örneğin, bir ülkenin siyasi krizlerini ya da başka bir bölgede yaşanan doğal felaketleri öğrenmek, sadece coğrafi sınırları aşmakla kalmaz, aynı zamanda bireyleri bu olaylara karşı empati geliştirmeye teşvik eder.

Gazete Ve Sosyal Medya Devrimi

Günümüzde ise sosyal medya, bu bilgi devrimini başka bir boyuta taşımıştır. Her bireyin hem bilgiye ulaşma hem de bilgi üretme gücüne sahip olduğu bu platformlar, küresel bir etkileşim ağı sunmaktadır. Eskiden bir haberin yayılması günler, hatta haftalar alırken, şimdi saniyeler içinde milyonlara ulaşabilmektedir. Bu durum, bireylerin yalnızca bilgiye erişimini değil, aynı zamanda olaylara duyarlılıklarını da artırmıştır. Sosyal medya sayesinde toplumsal hareketler organize edilmiş, adalet arayışı desteklenmiş ve kolektif bilinç güçlendirilmiştir.

Ancak bütün bu avantajlara rağmen, bilgi kaynaklarının etkin kullanımı kişisel sorumluluk gerektirir. Gazete, dergi ve sosyal medya, cehaleti ve gaffeti ortadan kaldırmak için güçlü araçlar olsa da, doğru bilgiye ulaşmak ve bu bilgiyi eleştirel bir gözle değerlendirmek bireylerin elindedir. Yanlış bilgi ya da propaganda gibi tehditler, bu platformların etkisini gölgeleyebilir. Bu nedenle, bu kaynakları bilinçli bir şekilde kullanmak, bireylerin kendi bilgi birikimini artırırken aynı zamanda toplumsal gelişime katkı sağlamalarını

mümkün kılar.

Gazete, ve sosyal medya, cehalet ve gaffetin en büyük düşmanıdır

Gazete, dergi ve sosyal medya, cehalet ve gaffetin en büyük düşmanıdır. İnsanlar artık dünyanın herhangi bir yerindeki bir olayı öğrenebilir, bu bilgi sayesinde farkındalıklarını artırabilir ve olaylara karşı duyarsız kalmaktan kurtulabilir. Bu nedenle, bu araçları etkin bir şekilde kullanmak, yalnızca bireysel gelişim için değil, aynı zamanda toplumsal ilerleme için de hayati öneme sahiptir. Bilgi kaynaklarının gücünü anlamak ve bunu sorumluluk bilinciyle kullanmak, bireylerin cehaletten kurtulup daha bilinçli bir yaşam sürmesini sağlayacaktır.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya platformları, milletlerin hayatında derin bir değişim yaratmış ve bireylerin bilgiye erişim biçimlerini kökten dönüştürmüştür. İnsanlar, eskiden kendi yaşam alanlarıyla sınırlı bilgiye sahipken, artık dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen olaylardan anında haberdar olabilmektedir. Bu erişim kolaylığı, bireylerin bilinçlenme sürecine ivme kazandırmış ve toplumsal değişimin en önemli dinamiklerinden biri hâline gelmiştir.

Bilginin Küresel Bir Hızla Yayılması

Bugün, bilginin küresel bir hızla yayılması sayesinde, insanlar hiçbir konuya kayıtsız kalmaz hâle gelmiştir. Eskiden belirli çevrelerce saklanabilen ya da çarpıtılan olaylar, artık geniş kitlelerce sorgulanabilir ve tartışılabilir bir nitelik kazanmıştır. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, bireylerin dünyaya dair daha geniş bir perspektif edinmesini sağlarken, aynı zamanda cehaleti ve gaffeti engelleyen güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilinçli Toplamların İnşasında Gazete Ve Sosyal Medyanın Rolü

Bilinçli toplumların inşasında medyanın rolü tartışılmazdır. Gazeteler ve dergiler, geçmişten bugüne toplumu bilgilendiren ve yönlendiren bir rehber görevi görmüş, sosyal medya ise bu süreci daha interaktif ve hızlı bir boyuta taşımıştır. Bu bağlamda, medya organları sadece bilgi iletmekle kalmaz; aynı zamanda bireylerin düşünme, analiz

etme ve eleştirme yeteneklerini geliştirir.

Cehalet ve gaffetin köklerinin kurutulması için topluma doğru bilgi akışı sağlanması ve bu bilginin bireyler tarafından anlamlı bir şekilde işlenmesi önemlidir. Medya organlarının sağladığı bilgiler, toplumların kültürel ve bilimsel gelişimine katkı sağlarken, bireylerin sorumluluk bilinciyle hareket etmesine de zemin hazırlar. Bu süreç, yalnızca bireysel gelişim için değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve ilerleme için de bir gerekliliktir.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, bilgiyi yayımlama ve paylaşma biçimlerini hızla dönüştürerek toplumu daha bilinçli bir yapıya kavuşturmuştur. Eskiden, bilgi genellikle yalnızca elit bir grubun denetimindeyken, medya araçları sayesinde bu durum tersine dönmüştür. Bilgi artık toplumun her kesimine ulaşmakta ve bu erişim sayesinde bireyler, daha önce hiç ulaşamadıkları konularda farkındalık kazanabilmektedir. Toplumlar, medya aracılığıyla sadece yerel değil, küresel ölçekte de olup bitenleri öğrenebilmekte, bu da bireylerin yalnızca kendi dar çevrelerinde değil, dünya çapında düşünmelerini sağlayarak cehaletin engellenmesine olanak tanımaktadır.

Bir zamanlar bilgiye ulaşmak, yalnızca yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin ayrıcalığıydı. Gazeteler ve dergiler, bu hiyerarşiyi aşarak bilgiye erişimi daha demokratik bir hale getirdi. Bugün ise sosyal medya, hemen herkesin bilgiyi hem alabileceği hem de iletebileceği bir platform sunmaktadır. Bu, toplumsal bilgiye dayalı yapıları güçlendirerek, insanların yalnızca kendi dar çevrelerinde yer alan olaylarla sınırlı kalmadan, daha geniş bir perspektifle dünyayı anlamalarına katkı sağlar. Böylece, bireylerin dünyaya olan bakış açıları genişler, düşünsel çeşitlilik artar ve cehalet kavramı ortadan kalkar.

Bunun yanı sıra, gazetelerin, dergilerin ve sosyal medyanın katkısı, sadece bireysel bilgi edinme ile sınırlı kalmaz. Bu medya organları, toplumsal sorunları da gündeme getirerek, kamuoyu oluşturur ve toplumsal bilincin gelişmesine katkı sağlar. Örneğin, sosyal medyanın etkin bir şekilde kullanıldığı zamanlarda, çevresel sorunlardan insan hakları ihlallerine kadar pek çok konu, daha geniş

kitlelerce tartışılabilir hâle gelmiştir. Bu sayede, halkın dikkatini çeken meseleler hızla gündem olur ve çözüm odaklı hareket edilmesi gerektiği vurgulanır. Medyanın bu gücü, bireyleri yalnızca bilgiyle donatmakla kalmaz, aynı zamanda onları toplumun ortak sorunları hakkında bilinçlendirir ve harekete geçirmeyi amaçlar.

Gazete ve sosyal medya ve Dijitalleşmenin

Dijitalleşmenin etkisiyle, sosyal medya araçları bilgi akışını daha hızlı ve etkili bir hâle getirmiştir. Ancak bu hız, aynı zamanda bazı yanlış bilgilerin de hızla yayılmasına neden olabilir. Bu nedenle medya organlarının, bilgiye dair doğruluk ilkesini ön planda tutması büyük bir önem arz eder. Medyanın, toplumları doğru bilgilendirirken aynı zamanda dezenformasyona karşı mücadele etmesi gerekmektedir. Böylece, medya yalnızca bilgi kaynağı olmanın ötesine geçer; aynı zamanda bilgiye dayalı bir toplumun inşasına da katkı sağlar. Bu, medya organlarının toplumsal sorumluluğunun en önemli boyutlarından biridir.

Sosyal medyanın özgürlükçü yapısı, geleneksel medyanın genellikle dar bir çerçeveye sıkışan bakış açılarını kırmakta önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar, sosyal medya üzerinden seslerini duyurabilir, kendi görüşlerini rahatça ifade edebilirler. Bu özgürlük ortamı, insanların düşünceye dayalı özgürlüklerini artırarak, sosyal yapının daha demokratik bir hale gelmesine katkıda bulunur. Ayrıca, sosyal medya platformlarında bireyler arasında etkileşim artarken, karşılıklı anlayış ve empati de gelişmektedir. Toplumda daha fazla fikir alışverişi, bilgi paylaşıldıkça insanlar arasındaki gaffet duygusunu yok etmeye yardımcı olur.

Öte yandan, medyanın sunduğu çeşitliliğin bir başka yararı da, farklı kültürlerin ve yaşam biçimlerinin birbirine yakınlaşmasıdır. Gazeteler ve dergiler, sadece bir bölgenin veya bir sınıfın hikâyesini anlatmakla kalmaz, bütün toplumları kapsayan bir bakış açısını teşvik eder. Bu sayede, bir toplumun diğer toplumlarla olan ilişkisini daha iyi anlayabilmesi mümkün olur. Sosyal medya ise kültürlerarası etkileşimi hızlandırarak, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların birbirlerinin

yaşam tarzlarını daha yakından tanımalarına olanak tanır. Bu etkileşim, toplumsal sorunlara karşı duyarlılığı artırır ve insanları daha bilinçli bir şekilde hareket etmeye sevk eder.

Medyanın sunduğu bilgilere dayalı olarak yapılan kamuoyu yoklamaları ve sosyal medya tartışmaları, bireylerin dünya görüşlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Birçok önemli toplumsal sorunun tartışıldığı bu platformlarda, bireyler yalnızca kendilerine ait düşüncelerini değil, aynı zamanda farklı düşünce biçimlerini de duyma fırsatı bulurlar. Bu, toplumsal hafızanın gelişmesine, doğru ve yanlışın ayrılmasına yardımcı olur. Medyanın bu işlevi, toplumun ortak değerlerine dayalı bir kültürün oluşmasında büyük bir etkidir.

Tarihsel olaylar ve toplumsal dinamikler üzerine yapılan medya yansımaları, bireylerin geçmişe yönelik daha bilinçli bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olur. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, geçmişte yaşanan olayların daha iyi anlaşılmasını sağlayacak şekilde detaylı analizler yaparak, toplumların kendilerine dair doğru bir tarih bilinci oluşturmalarına katkı sağlar. Bu bilinç, toplumların gelecekteki seçimlerini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Medyanın sağladığı derinlemesine analizler, toplumsal yapının daha sağlıklı bir şekilde şekillenmesine zemin hazırlar.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya platformları, sadece bilgi edinmeyi sağlamakla kalmaz; aynı zamanda cehaletin ve gaffetin ortadan kalkmasına da önemli katkılarda bulunur. Bu medya organları, toplumsal bilinçlenmeyi, doğru bilgi akışını ve kültürel etkileşimi teşvik ederken, bireylerin düşünsel açıdan daha gelişmiş ve sorumlu bir yapıya bürünmesine olanak tanır. Medyanın gücü, bireylerin sadece bilgiye erişimini sağlamakla kalmaz; aynı zamanda onları toplumsal sorumluluk taşıyan, bilinçli ve etkin bireyler hâline getirir.

Bu bağlamda, medya organlarının sunduğu içeriklerin doğruluğu, toplumların gelişiminde belirleyici bir faktör olacaktır. Toplumlar ne kadar doğru bilgiyle beslenirse, o kadar güçlü bir medeniyet kurabilirler. Medyanın bu işlevi, yalnızca toplumu aydınlatmakla kalmaz, aynı

zamanda onları birleştirir ve daha bilinçli bir toplum olmanın yolunu açar.

Her Milletin Hali, Geçmişine Dayanır

Her milletin hali, geçmişine dayanır. Gelecek, geçmişin üzerine inşa edileceğinden, geçmiş asla göz ardı edilmemelidir. Toplumların bugünkü hali, onların geçmişte yaşadıkları deneyimlerin, kazandıkları zaferlerin, çekilen acıların ve karşılaşılan zorlukların bir yansımasıdır.

Bir milletin geçmişi, geleceğini şekillendiren en önemli temeli oluşturur. Geçmişin göz ardı edilmesi, bir toplumun kendi kimliğini kaybetmesine, hatalarını tekrarlamasına ve tarihsel deneyimlerinden yeterince ders almamasına neden olabilir. Bu noktada, gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumsal hafızanın korunmasına, geçmişin doğru bir şekilde anlaşılmasına ve geleceğin inşasına büyük katkılar sunar. Medyanın rolü, sadece güncel olayları aktarmakla sınırlı değildir; aynı zamanda tarihe ışık tutmak, geçmişin izlerini sürmek ve toplumların daha bilinçli bir şekilde geleceğe doğru ilerlemesini sağlamak da onun işlevlerinden biridir.

Geçmişin doğru bir şekilde kaydedilmesi, toplumsal gelişim açısından hayati öneme sahiptir. Tarihsel olaylar, gazetelerde, dergilerde ve sosyal medya platformlarında yapılan analizler, bu olayların doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu analizler, geçmişteki hataların tekrarlanmasının önüne geçilmesine yardımcı olur. Toplumlar, kendi tarihsel süreçlerinden ders çıkararak, aynı hataları tekrar etmeme konusunda daha dikkatli ve sorumlu bir tavır takınabilirler. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, geçmişin doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamak için önemli araçlardır. Bu medya organları, geçmişi ele alırken, yalnızca bir dönemin olaylarını aktarmakla kalmaz, aynı zamanda bu olayların toplumsal yapıya ve kültüre olan etkilerini de ortaya koyar.

Medyanın geçmişe olan ilgisi, sadece tarihsel olayların anlatılmasıyla sınırlı değildir. Bu medya organları, geçmişin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini de analiz eder. Örneğin, geçmişte yaşanan büyük savaşlar, toplumların kültürel ve sosyal yapılarında derin izler bırakmıştır. Bu

izler, sadece savaşın sonucuyla ilgili değildir; aynı zamanda savaşın halk üzerindeki psikolojik etkileri, toplumsal travmalar ve kültürel dönüşümler de önemli bir yer tutar.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, bu etkileri ortaya koyarak, toplumu geçmişin izleriyle yüzleştirir ve geleceğe dair daha sağlıklı bir anlayış geliştirilmesini sağlar.

Sosyal medya, bireylerin geçmişle olan bağlarını güçlendiren önemli bir platformdur. İnsanlar, sosyal medya aracılığıyla geçmişteki olaylarla ilgili düşüncelerini paylaşabilir, bu olaylar hakkında tartışabilir ve bu sayede toplumsal bir hafıza oluşturulabilir.

Özellikle genç nesiller, sosyal medya sayesinde geçmişteki önemli olayları öğrenebilir ve bu olayların toplumsal etkilerini daha iyi kavrayabilirler. Bu sayede, geçmişin getirdiği dersler, geleceğe aktarılır. Medyanın bu rolü, sadece tarihsel bilgi aktarmakla sınırlı değildir; aynı zamanda geçmişin kültürel ve toplumsal etkilerini de gözler önüne serer.

Gazeteler ve Dergiler, Geçmiş Belgeleyen ve Analiz Eden Araçlardır

Gazeteler ve dergiler, geçmiş belgelenen ve analiz eden araçlardır. Geçmişteki olayları günümüzde yeniden incelemek, toplumsal hafızayı taze tutmanın en etkili yollarından biridir. Bu yazılı yayınlar, geçmişin halk üzerindeki etkilerini, toplumsal yapıyı ve kültürel dönüşümleri ele alırken, aynı zamanda bu dönemin toplumsal değerlerini ve insan hakları anlayışını da sorgular. Bu sorgulama, toplumsal gelişimin önünü açar. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumu geçmişin hatalarından ders almaya teşvik eder ve bu sayede geleceğin daha sağlıklı temeller üzerine inşa edilmesini sağlar.

Yanlışları Doğru Bir Şekilde Anlamalı

Toplumlar, geçmişin yanlışlarını düzeltmek için önce bu yanlışları doğru bir şekilde anlamalıdır. Bu, medyanın sunduğu analizler ve tarihsel belgelerle mümkün hale gelir. Geçmişin hatalı yönleri, medya aracılığıyla geniş kitlelere aktarılır ve bu sayede toplumlar, geçmişteki yanlışlıkları tekrarlamamak için bilinçlenirler. Özellikle gazeteler ve dergiler, toplumu geçmişteki hatalar

hakkında bilgilendirirken, bu hataların ne gibi toplumsal ve bireysel sonuçlar doğurduğunu da anlatır. Bu bilgi, toplumu daha bilinçli hale getirir ve gelecekte benzer hataların yapılmaması için bir bilinç oluşturur.

Sosyal medyanın etkisi, bireylerin geçmişe dair bilgilere hızlı bir şekilde erişebilmelerini sağlar. Bu erişim, geçmişte yaşanan toplumsal olayların hızlı bir şekilde gündeme gelmesine olanak tanır. Sosyal medya, geçmişin sorgulanması için önemli bir mecra haline gelmiştir. Geçmişteki toplumsal olaylar, sosyal medya üzerinden paylaşılan anekdotlar, belgeler ve yorumlar sayesinde yeniden gündeme gelir. Bu paylaşımlar, toplumun geçmişle olan bağını güçlendirir ve geçmişin doğrularını öğrenmek, yanlışlarını eleştirmek adına önemli bir araçtır.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumların geçmişle olan bağlarını güçlü tutarken, aynı zamanda geleceğe dair daha sağlıklı bir perspektif geliştirmelerine de katkı sağlar. Geleceğin inşası, geçmişin doğru bir şekilde anlaşılmasına bağlıdır. Geçmişte yaşanan toplumsal olaylar, sadece tarihsel birer kayıt olmanın ötesinde, toplumların bugünkü ve gelecekteki gelişim süreçlerine ışık tutar. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, bu sürecin en önemli araçlarıdır. Bu medya organları, geçmişin anlamak ve geleceği inşa etmek için gereken bütün bilgileri topluma sunar.

Bir milletin geçmişi, onun geleceğine şekil veren en önemli kaynaktır. Geleceğin doğru bir şekilde inşa edilebilmesi için, geçmişin doğru bir şekilde anlaşılması gerekir. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, bu anlayışın gelişmesine katkı sağlar. Bu medya organları, geçmişin araştırarak, toplumu bu konuda bilinçlendirir ve bu sayede geleceğe dair daha sağlam adımlar atılmasına yardımcı olur. Geçmişin hatalarından ders almak, geleceğin daha parlak olmasını sağlayacak en önemli adımdır. Medyanın bu rolü, toplumsal gelişimin hızlandırılmasında ve daha bilinçli bir toplumun inşasında kilit bir faktördür.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, yalnızca geçmişin aktarmakla kalmaz; aynı zamanda toplumu geçmişin doğruları ve yanlışları hakkında

bilinçlendirir. Geçmiş, geleceğin temellerini atar ve medyanın bu sürecin bir parçası olması, toplumların sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlar. Toplumlar, geçmişin ışığında geleceğe umutla bakabilir, hatalardan ders alabilir ve daha parlak bir gelecek için birlikte adımlar atabilirler. Bu süreç, toplumların gelişimi için hayati bir önem taşır.

Cahaleti ve Gafleti Engellemedeki Rolü

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumların gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Geçmişin doğru aktarılması, sadece tarihi olayların belgelenmesi değil, aynı zamanda toplumların bu olaylardan alacağı derslerin doğru bir şekilde işlenmesidir. Medyanın geçmişe dair sunduğu analizler, yalnızca o dönemi anlamamıza yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumların daha bilinçli bir şekilde geleceğe adım atmalarını sağlar. Bu bağlamda, gazeteler, dergiler ve sosyal medya, cahaletin ve gafletin engellenmesinde güçlü araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Medyanın rolü, sadece haber ve olayları aktarmaktan çok daha fazlasını içermektedir. Özellikle sosyal medya, insanların geçmişle olan bağlarını güçlendiren, toplumsal hafızayı canlı tutan ve bu sayede toplumu bilinçlendiren bir platform olarak büyük bir etkiye sahiptir. İnsanlar, sosyal medya sayesinde geçmişteki olayları tartışabilir, düşüncelerini paylaşabilir ve bu süreçle toplumsal hafızayı daha da derinleştirebilirler. Geçmişin doğru anlaşılması, toplumların geleceğe daha sağlam adımlarla ilerlemelerine olanak tanır.

Medyanın işlevi yalnızca tarihsel bir belge sunmak değil, aynı zamanda toplumu bilinçli kılmaktır. Geçmişteki hataların ve yanlışların toplumsal yapılar üzerindeki etkileri üzerinde durarak, bu hataların tekrar edilmesinin önüne geçilir. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, geçmişteki hataların ve başarıların topluma nasıl yansıdığını ele alırken, toplumları bilinçli bir şekilde şekillendirir. Bu süreç, sadece bireysel değil, toplumsal gelişimi de hızlandıran önemli bir adımdır.

Özellikle dergiler ve gazeteler, geçmişin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu yazılı yayınlar, sadece geçmişin

belgelemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal değerlerin ve kültürel dönüşümlerin nasıl şekillendiğini de gözler önüne serer. Toplumsal, bu yayınlar aracılığıyla geçmişteki hatalarını görüp, gelecekteki olası yanlışlardan kaçınabilirler. Bu, sadece geçmişin doğru aktarılmasıyla mümkün olacaktır.

Sosyal medya ise hızlı erişim imkanı sunarak, geçmişin sorgulanmasına olanak tanır. İnsanlar, geçmişteki olayları yeniden tartışabilir, bu olayların toplumsal etkilerini değerlendirebilir ve güncel meselelerle bağlantı kurabilirler. Medyanın sunduğu bu etkileşimli ortam, geçmişin doğru bir şekilde anlaşılmasını ve tartışılmasını teşvik eder. Bu da, toplumların daha bilinçli ve sorumlu bir şekilde gelişmelerine yardımcı olur.

Sonuç olarak, gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumsal hafızayı canlı tutarak, geçmişin doğrularını ve yanlışlarını ortaya koyar. Bu medya organları, toplumu bilinçlendirir ve geçmişteki hatalardan ders alınarak geleceğin şekillendirilmesini sağlar. Geçmişin doğru anlaşılması, toplumların daha sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlayarak, bireylerin ve toplumların daha bilinçli bir şekilde hareket etmelerine olanak tanır.

Medyanın bu rolü, sadece bireyleri değil, toplumu bütünsel olarak etkileyen bir güce sahiptir. Medya, geçmişin öğretilerini günümüz toplumuna aktarmada bir köprü işlevi görür. Bu köprü, toplumların daha bilinçli ve daha sağlam adımlar atmasına zemin hazırlar. Gazeteler ve dergiler, toplumu geçmişle yüzleştirirken, sosyal medya bu yüzleşmeyi hızlandırır ve geniş kitlelere ulaştırır.

Toplumların gelişimi, geçmişin doğru bir şekilde anlaşılmasıyla mümkün olur. Geçmişin hatalarından ders almak, toplumsal yapıları daha sağlam temeller üzerine kurmak anlamına gelir. Bu da ancak medya organlarının doğru ve etkili kullanımı ile mümkündür. Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, toplumları bilinçlendirerek, geleceği daha sağlıklı bir şekilde inşa etmeye katkı sunar.

Gazete, dergi ve sosyal medyanın, cehaletin ve gaffetin engellenmesindeki rolü yadsınamaz.

Medya organları, toplumu sadece geçmişle değil, aynı zamanda gelecek de yüzleştirir. Bu yüzleşme, toplumların daha bilinçli, sorumlu ve gelişmiş bir şekilde ilerlemelerine olanak tanır. Geçmişin doğru aktarılması, geleceğin daha parlak ve sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlar.

Gazeteler, dergiler ve sosyal medya, tarihin önemli öğreticileridir. Bu medya organlarının doğru kullanımı, geçmişi yalnızca aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplumu bilinçli bir şekilde geleceğe taşır. Her milletin halinin geçmişine dayandığı ve geleceğin, geçmişin üzerine inşa edileceği gerçeği, medyanın bu süreçteki kritik rolünü ortaya koyar. Geçmiş doğru bir şekilde anlamak, geleceğe dair daha sağlam adımlar atılmasını sağlar.

Sonuç

Gazetenin kelime kökeni, İtalyanca “gazeta”ya dayanır. 16. yüzyılda Venedik’te basılan ilk haber bülteni türlerinden alınan bu kelime, aynı zamanda eski İtalyan sikkelerinden biri olan “gazetta” ile ilişkilidir. Bu sikkelerin fiyatı gazetenin fiyatıyla aynıydı, bu da gazetenin adının kökenini anlamamızda bize ışık tutar. “Gazeta” kelimesi zamanla birçok dile geçmiş ve benzer anlamlar taşıyarak, günümüz dilinde “haber bülteni” veya “günlük yayın” olarak kullanılmaktadır.

İtalya’dan sonra gazetecilik ve basılı yayıncılık Avrupa’da hızla yayıldı ve bu süreç, dilde de birçok benzer terimi doğurdu. Türkçeye de İtalyanca “gazeta” kelimesi geçmiş, Türk halkı bu kelimeyi zamanla haber yayınları için kullanmaya başlamıştır. Farsçadaki “ruzname” ve Arapçadaki “ceride” ya da “sahifa” kelimeleri de gazete anlamını taşır, ancak her biri dilsel ve kültürel farklarla kendine özgü kullanımlar içerir.

Dergi, gazeteden farklı olarak belli aralıklarla yayımlanan ve genellikle daha uzun metinler içeren süreli yayınlardır. Birçok kültürde bu tür yayınlar, toplumların edebiyat, sanat ve fikir alanındaki gelişimlerine büyük katkı sağlamıştır. Osmanlı’dan günümüze, dergiler ve gazeteler, halkın entelektüel birikiminde önemli birer araç olmuştur.

Bilgi çağında, teknoloji sayesinde, gazete, dergi ve sosyal medya gibi platformlar bilgiye erişimi kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Artık dünyanın

herhangi bir yerinde meydana gelen olaylar anında milyonlarca insana ulaşabilmekte, bu da bireylerin küresel olaylara duyarsız kalmalarını imkansız

kılmaktadır. Geçmişte yerel bir toplumda sınırlı kalmış bilgi, günümüzde dünya çapında hızlı bir şekilde yayılmakta, böylece toplumsal farkındalık

artmaktadır.

Gazeteler ve dergiler, özellikle 20. yüzyılda, halkın bilinçlenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Toplamların sosyal, ekonomik ve politik yapıları hakkında bilgi edinmelerine olanak tanımış ve cehaletin önüne geçilmesine yardımcı olmuştur. Örneğin, bir siyasi kriz veya bir doğal felaket hakkında bilgi edinmek, sadece yerel sınırları aşmakla kalmaz, aynı zamanda empati oluşturarak küresel bir bilinç yaratır.

Ancak günümüzde, sosyal medya sayesinde bilgiye ulaşım çok daha hızlanmıştır. Eskiden bir haberin yayılması günler alırken, şimdi birkaç saniye içinde geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Bu, hem bireysel farkındalığı artıran bir etken hem de toplumsal hareketlerin organizasyonunda önemli bir araç olmuştur. Bununla birlikte, sosyal medya ve dijital platformlar, yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon gibi tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, bireylerin doğru bilgiye ulaşabilmesi için medya okuryazarlığına sahip olması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, gazeteler, dergiler ve sosyal medya, cehaleti ortadan kaldırmak ve toplumsal bilinci artırmak için güçlü araçlardır. Her biri, bireyleri yalnızca bilgiyle donatmakla kalmaz, aynı zamanda bu bilgiyi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme yeteneği kazandırır. Bu süreç, toplumların gelişimine önemli katkılar sağlarken, bireylerin daha bilinçli ve sorumlu bir şekilde yaşamalarına imkan tanır.

Kaynaklar

Lanham, Richard A. The Electronic Word: Democracy, Technology, and the Arts. University of Chicago Press, 1993.

McChesney, Robert W. Rich Media, Poor Democracy: Communication Politics in Dubious Times. The New Press, 2000.

Baker, C. Edwin. Media, Markets, and Democracy. Cambridge University Press, 2007.

Keane, John. The Life and Death of Democracy. W.W. Norton & Company, 2009.

Appadurai, Arjun. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. University

of Minnesota Press, 1996

Rheingold, Howard. The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier. Addison-Wesley, 1993.

Nielsen, Rasmus Kleis. Digital Transformation of the Public Sphere. Springer, 2018.

Zengler, Todd. The Information Age: Business and Society in the Digital Era. Pearson Education, 2003.

Hakan
TOPUZOĞLU
Official

HAKAN TOPUZOĞLU
Grafiker